לקמן בשם מהרי"ל בשינוי השם אבי הבעל וכמ"ש לקמן ועתה כבא לבאר שאלתינו שאלה ראשונה היה לע"ד ב' שמות במקום הכתיבה ובמקום הנתינה וכבר כתב הב"י והביאו מהרמ"א בהג"ה סימן קכ"ח דאם יש לעיר ב' שמות כנ"ל הוי כב' שמות הבעל וכתב הב"י שהוא דעת הרא"ש והר"ן ע"ש וגבי שמות הבעל פסק דאם יש לבעל שתי שמות כדלעיל צריך לכתוב מקום הנתינה עיקר ומקום הכתיבה טפל ואי עביד איפכא פסול וא"כ גבי מקום נמי דהא חד דינא אית להו וא"כ גם התם דכתב לפחות מקום הנתינה בלשון טפל אפ"ה פסול כ"ש אם לא כתבי' כלל ולא הזכירו דפסול דהוי כלא נכתב שמו כלל דהא דתנן כתב הניחתו כשר היינו בשני שמות שיש לו במקום אחד כמו שכתב הרא"ש והר"ן בפשיטות ואפשר דאפילו למאן דמכשיר אם כתב שם הנתינה עיקר כמו שהביא הב"י דעת רבינו ירוחם והר"ן מ"מ היינו אם כתב לפחות שם הנתינה בלשון טפל אבל אם לא כתבו כלל פשיטא דפסול וא"כ בנידון זה היה פסול:

אבל לפי מה שכתבתי אין להביא ראיה לכאורה דכל זה הוא במקום דיתבו דהוי שם עירו דתנן כמו שכתבו כל המחברים אבל מקום עמידת העדים מאן לימא לן דבעינן תרווייהו דפשיטא אם היה מעכב בדיעבד אפשר דהוי ק"ו ממקום דירה דאינו פוסל בדיעבד ואפ"ה אם לא כתב הנתינה פסול כ"ש עמידת העדים דפסול בדיעבד אבל השתא דהוכחתי דאינו פוסל בדיעבד אימא דלא השמיטו בו כבמקום דירה אבל כך דייקת שפיר הוי פסול מהאי טעמא דודאי אם היה דבר זה כלא כתבו כלל הוי אפשר לחלק כמ"ש אבל מבואר בהרא"ש והר"ן פ' השולח דזה מקרי שינוי אם יש לו שתי שמות וכותב אחד מהם דהוי שינוי או גבי מקום הנתינה או גבי מקום הכתיבה ע"ש וא"כ גם בשינו עפ"י פירש הב"י הוי דבר זה שינוי ושינוי פוסל אפילו במקום עמידת העדים כמ"ש לעיל ע"כ מהאי טעמא אין להכשיר אבל נראה להכשיר ברור בנידון דידן כיון דבלשון יהודי מקרי בריסק א"כ כתב גם שם מקום הנתינה דהא גם במקום הנתינה יש לו שם זה דלענ"ד דשינוי מקום הנתינה הוא כינוי אחר דלא גרע מהניחתו דאם יש לו שני שמו' במקום אחד וכתב אפילו הטפל כשר כ"ש אם כתב שם העיקר דכשר ובהא ליכא קלקולא כלל דהכא לא שייך למימר דגבי מקום הנתינה אין יודעים בשם מקום הכתיבה ואתי למימר דלאו הוא גירש כמ"ש הרא"ש דהא אדרבא גם ביניהם זהו עיקר השם ולכן כשר בלי ספק אפי' שלא בשעת הדחק וכ"ש בשעת הדחק:

ועוד ראיה ברורה ממה דכתב המרדכי פ' המגרש בשם הריטב"א ז"ל ומה שקורין כוזים ואנו קורין כאוריים נראה בעיני שמתוך מקום דירה שהיא ומקום כתיבת הגט מוכח שמארץ הגר בא והוא לשונם לדבר קלילה אין להקפיד כלל עכ"ל הרי כוזים וכוראיים הוי כמעט ממש כנדון דידן וכשר כיון שנכתב במדינת קיוא ושם מדברים בהאי לישנא אין להקפיד גם יש לדמות לשמות הבעל שכתב התוס' שאם במדינה א' מדברים לשון יותר שמסבריו אין להקפיד:

ועוד השאלה השנייה צריך לדון קצת דכבר כתבו בשם מהרי"ל ז"ל בשם הבעל דאם כתב משה בר אורי המכונה ויבש והמכונה קאי על משה דפסול דכיון שכתבו באחרונה א"כ אפשר לטעות דה"ה בנדון דידן דאע"ג דאם לא כתב דמתקריא כלל או דקוי"א היה כשר כמ"ש דלא גרע מהניחתו מ"מ שינוי גרע דהא דמתקרי הוא שינוי שהשינוי מקו' המדינ' דהא אבי הבעל אינו מעכב בדיעב' ג"כ כמ"ש הב"י ואפ"ה פסול מהרי"ל בשינוי כה"ג מיהו נראה ברור דזהו דווקא בדבר שאין מעכב בדיעבד אבל מ"מ לכתחילה צריך לכתבו והוא ממטבע חכמים כגון אבי הבעל דמשמע שהוא ממטבע חכמים דהא כתבו בכל מקום יוסף בן שמעון וכמו שפלפל הת"ה בכתביו סי' קל"ח והתם פוסל שינוי אבל דקוי"א שאינו אלא יפוי כח ואין צורך אפי' לכתחילה וכתבו שלא כתבוהו אלא משום שיש בריסק אחר וכבר כתבו כמה סימנים אחרים שמות הנהרות פשיטא דאין לחוש דהיא ממש כמקום הלידה דאין כותבין כ"א משום השמא דר' יוסף בן שמעון כמ"ש ר"י ופשיטא דאינו מעכב בו שינוי אפילו לפירש הב"י שהוא מפרש דאע"ג דא"ל לכתבו אי איכא קלקולא חיישינן בשינוי בנדון דידן אין לספק דמאי קלקולא איכא דאפילו יסברו שעולם שהוא אינו בריסק דקוי"א אלא בריסק במדינה אחרת שקורין קויא ומכנין אות ברזיסטשא מאי קלקולא פשיטא דמקו' עמידת העדים אינו ניכר לכל כמו עמידי' הבעל דליחש לקלקול והא דפסלו שינוי בעמידת העדים היינו מטעם דצריך לכתבו וא"כ חתמו הסדי אשקרא לפי הב"י וכן משמע לשונו בש"ע שכתב צריך לכתוב עמידת העדי' ואם שינה פסול משמע מהאי טעמא והוא ז"ל כבר הוכחתי דס"ל דבעמידת העדי' ליכא קלקולא וע"כ הטעם דאינו ניכר לכל דליכא קלקולא וא"כ הי"ה עמידת העדי' וא"כ גם לדבריו כשר ואפילו אם באנו לומר דכבר איכא מ"ד דס"ל דמקרי עמידי' הבעל ניכר והיינו ספר התרומה שמכשיר בלידה ופסול בעמידה וע"כ הטעם משום הניכר כמ"ש הב"י וא"כ ה"ה בעמידת העדים ואיכא קלקולא דהתפיס גם סומכות פי' הב"י מ"מ הרי כבר פסק מהרמ"א דבשעת הדחק אין לחוש לדעת ההוא וכל גט משומד שעת הדחק הוא וכ"ש בנדון דידן גם אין נראה לתפוס פי' הב"י אחרי שהתוס' חלוק על פירושו וכן מהרש"ס מפלונא כמ"ש לעיל:

ועוד ראיה ברורה ממה דכתב בתשובת מיימוני בשם הרשב"א משכן דגבי כשר לא מקרי משנה שם עירו ופירש מהר"ם סי' ה' דבריו דס"ל כר"י דבדבר שאין צריך לכתבו אין השינוי פוסל וכן כתב א"ח משום הר"י אבינגדור ז"ל ושם הנהר כותבין גבי מקו' עמידת העדי' כמ"ש כמבו' בכל פוסקי גערמנו' וכיוצא מהר"ם ז"ל במה ששאלנו אותו ג"כ בשינוי שם הנהר בסי' י"א ובמוסף שלו מבואר דכותבין שם הנהר גם בעמידת העדים וא"א לפרש בעולי' דבעמידת העדים כתבו כשלכתו ולא בעמידת הבעל למעיין שם שכתב בסי' ה' שלא נכתב שם הנהר בגט משמע לגמרי לא נכתב ובסי' י"א כתב שנכתב פי"ח והנהר לכתוב פי' ואי נכתב בעמידת העדים שפיר הרי גם שלמו קודם דבריו בגלא שמנהג אלמא אפי' בעמידת העדים כיון דלא בעינן כהר אין מעכב וגם הב"י עצמו כתב דנהגו לכתוב שם הנהר ומשמע בכל מקום שמזכירין בגט העיר כותבין הנהר ומשמע דבריו דשם הנהר אינו פוסל וכמ"ש מהרמ"א שם משמע דאפילו בעמידת העדים אינו פוסל והוא ראיה שאין לפקפק ע"כ נראה ברור שהגט כשר לפחות בשעת הדחק:

שאלה עד

יבמה שנפלה לפני שלשה אחין והגדולים שבהם הם אלמי רגל אם חליצת הקטן עדיפא כיון שהרבה פוסקים כתבו דאלמי רגל אין לו תקנה ואעפ"י שכבר נהגו כאידך הפוסקים דחולצת במסתיהן מ"מ לא הוי חליצה מעולה לכתחלה דהא צריכי לחלוץ בידה השמאלית ולכן קי"ל דלכתחלה מצוה לחלוץ בימנית גם יש הרבה ספקות בהאי דינא כמ"ש בתשובו' א"י"ה או מ"מ חליצת הגדול עדיפא:

תשובה נראה לדקדק מן התלמוד והפוסקים דחליצה מעולה של הקטן עדיפא משאינה מעולה דגדול דגרסינן פ' ד' אחין דף כ"ו אמירבא בר רב הונא ג' אחים יבמות שנפלו לפני ג' אחין יבמין זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת ואמאי צריכי חליצה מספיהן ופריך מדקאמר ואמאי צריכי חליצה מספיהן ש"מ יש זיקה וה"ל חליצ' פסול' וחליצה פסול' צריכה לחזור על כל האחין אי הכא אפי' קמייתא נמי ומשני אי דנפל בבת אחת ה"נ הב"ע דנפל בזה אחר זה נפלה חדא חלץ לה ראובן נפלה אידך חלץ לה שמעון נפלה אידך חלץ לה לוי ומפקע זיקתו וכן אידך הדר גרסינן ושמואל אמר אחד חולץ לכולן · ופריך מכדי שמעינן לי' לשמואל דאמר חליצ' מעולה בעינן דאמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות הכא דקיימא חליצ' דראובן חליצה כשרה חלץ לה ראובן חליצ' פסולה כו' עכ"ל התלמוד הצריך לעניננו והאי חליצה פסולה אין פירושו דפסולה אפי' בדיעבד אלא פירושו חליצה גרוע כמ"ש רש"י ז"ל בהדיא · והטעם כיון דאין יכול לייבם לא הוי חליצ' מעולה דכל שעולה ליבום עולה לחליצ' · ולקמן פ' החולץ ד' מ"א ע"ב דייק רש"י דהא דאמרינן דמי שאינו עולה ליבום אינו עול' לחליצה לאו חליצה פסול' משמע דהא כמה נשים שאינו דחולצת ולא מתייבמות היכא דלא אפשר אלמא חליצ' היא · ומיהו היכא דאפשר לאהדורי עד שתחזי' ליבום כגון אם לא ידעינן אם היא מעוברת דעלה קאי סוגיא דהתם דתנן לא תחלוץ עד ג' חדשים אחר מיתת הבעל ממתינין ג' חדשים ואם איכה מעוברת חולצת דלא הוי חליצ' כשרה דלאו בעי מיבם לה הרי מוכח מדברי רש"י דלא חליצ' פסולה ואם עבר וחלץ הוי חליצ' אלא לכתחילה מהדרינן אחליצ' מעולה דאפשר ביבום נמי וא"כ אהוי חליצתו נמי דשמעתין נמי ע"כ לאו חליצ' פסול' בדיעבד היא דהא אי ליכא אלא חד אחא חולץ ולא מיבם וכמ"ש רש"י ז"ל שם ד"ה הכי השתא דלאחות חליצה חולצת ולא מתיבמות וכמבואר בשמעתין דהא דקאמר ואמאי צריכי חליצ' מספיהן ומאי מהני חליצ' כיון דא"א לאחת מהן ליבום הוי חליצ' פסולה אלא ש"מ דחליצ' הוא אלא דלא אלימא לאפקועי זיקה מכל האחין ואי ליכא אלא חד אחא מפקעא זיקה בחליצה דידה אלמא חליצ' הוא ואע"ג דלא אפשר ליבומי וא"כ יש לדקדק היכא קאמר נפלה חדא חלץ לה ראובן נפלה אידך חלץ לה שמעון והא ע"כ ראובן הוא גדול שבהם דהא קי"ל דחליצת גדול עדיפא וא"כ כי נפלה חדא וודאי חלץ לה גדול וא"כ כי נפלי אידך אמאי חלץ לה שמעון הקטן והא חליצת הגדול עדיפא אע"ג דלאו חליצ' מעולה הוא לכתחלה · מ"מ כיון דחליצ' היא ולא פסול' בדיעבד היא כסדר שגדול לאפקועי לפחות זיקת ראובן בחליצת גדול אע"ג דזיקת שמעון לא יפקיע מ"מ למה כן קיע זיקת ראובן בחליצת קטן והא כמה דאפשר לגדול לחלוץ מהדרינן עלי' וא"כ נפקיע לזיקת ראובן בחליצ' דידה ואפי' נאמר דלדברי רב אין ראי' דכיון דס"ל לרב חליצ' פסולה צריכי לחזור על כל האחין א"כ כיון דשמעון מוכרח ג"כ לחלוץ מה לה ולצרה זו לחלוץ לה שמעון לבד · ותפשר גם מראובן מ"מ הא דפריך מכדי שמעינן לי' לשמואל כו' הכא דקיימא חליצ' דשמעון חליצ' כשרה וכו' והא כיון דשמואל לא ס"ל דחליצ' פסולה צריכי לחזור כדמסיק התלמוד לאח דמית דאחד חולץ לכולן קאי אאמלעית כימא דקאי אכולן דכיון דנפלי חדא חלץ לה גדול וכי נפלי אידך נמי חלץ לה איהו דהא לשמואל דלית לי' חזור פשיטא דחליצת ראובן בדיעבד כשר כמו שהוכחתי דהא אמלעית דלא אפשר לפי' מהם ליבם חלץ לה אי אלמא חליצ' היא אלא דלכתחלי' מהדרינן היכא דאפשר אחליצ' מעולי' ואי חליצת הגדול אפי' שאינה מעולי' עדיפא א"כ חליצת ראובן עדיפא ואפי' כדהם וכאמר דאחד חולץ לכולן לא איירי דווקא בגדול דהא קאמר אי חולץ לכולן משמע איזה מהן שיחלוץ חולץ אפי' לכולן והיכא משכחת לה כגון שהגדול אינו רוצה דמהלכין אצל קטן וקאמר שמואל דרשאי הקטן אפי' לחלוץ לכולן ודלא כרב דאמר דכל יבמה חולצת מאח אחד · ועיקר כוונת שמואל לאשמועינן דלא כרב ולא נמית לאכי בגדול דווקא אלא כל מי מהם שחולץ חולץ ואפי' לכולן והתלמוד פריך דכיון דהגדול אינו רוצה מ"מ נכוף אותו כיון דחליצה דידיה חליצה מעולה הוא ואע"ג דאפשר דאין לכוף אותו משום חליצה מעולה דא"כ אם הגדול אינו רוצה למה מהלכין אצל הקטן ממנו נכוף אותו אלא ש"מ דכל היכא דאפשר לחלוק בלא כפיה טפי עדיף דמה לי מעלות חליצה בגדול או מעלות חליצה שיהא עולה ליבום ג"כ תרווייהו לכתחלה מהדרינן עלייהו ובדיעבד כשרים ולקמן נאריך בעזה"י אם כולן אינו רוצין וצריך כפי' אם כופין אחליצה מעולה מ"מ יש לומר דהמקשן פריך למה אמר שמואל דאי חולץ לכולן משמע אפילו נתרצה הגדול לחלוץ לשתיהן אעפ"י שלא רצה ברצונו' מ"מ אפ"ה נתרצה בשנים ואפ"ה אמר שמואל דהחולץ להראשונה רשאי לכתחלה לחלוץ לשנים ולמה כיון דחליצת השני מעלה ממנו והוא רוצה בכך עתה יחלוץ לה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לא הוא ע"מ הוא הכותבת כיון דשמואל קאי אכולן א"כ קאי גם אי הגדול חולץ א"כ כי פריך תלמודא הכא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה פריך גם אי ראובן הוא הגדול והתרצן כי משני דקאי אאמצעית אבל שנים חולץ לא אם אמר משמע אפילו הגדול חלץ לראשונה חולץ הקטן לשניה וזה אינו אם לא שנאמר דשמואל דוקא אקטן קאי אי חולץ הקטן לראשונה חולץ הגדול לשניה אבל אי חלץ הגדול לראשונה חולץ גם לשניה וזה דוחק ועוד השתא דאתית להכא דאחד חולץ לכולן קאי דוקא אי חלץ הקטן בריש' וקאי אכולן אאמצעית אבל שניה חולץ לא הגדול נוקי לשמואל דחלץ הגדול בריש' כהלכתו וא"כ יקשה כולן כפשטי' ולא אאמצעית דוקי' ועוד קשה לשמואל גופי' לפלוג מיניה וביה למה מיירי בקטן ומשכח לה דאמצעית חולצת מאי לאשמעינן בגדול ומשכח לה דכולן חולצין מאי ויש ליישב קושיות אלו דשמואל מילתא דפסיקא נקיט דאמצעית לעולם חולצות מאי ר"ל מי שחלץ כבר לאחת בין אם חלץ גדול בריש' או קטן משא"כ שניה לא משכחת לה אלא א"כ חלץ גדול בריש' א"כ נתיישבה קושי' האחרונה וקושי' הראשונה נתיישבו ג"כ דתלמודא לא בעי לאוקמי דחלץ גדול בריש' א"כ אי חולץ לכולן קאי דוקא דחלץ לא גדול וזה אינו רמ"ם דאמ' חולץ משמע איזה שחולץ אבל השתא דקאי אאמצעית א"ש דלאמצעית חולץ איזה שיהי' הן מי שחלץ לראשונה או לשניה משא"כ אי הגדול חלץ בריש' א"כ חולץ ע"כ גם לשניה דחליצתו עדיף וא"כ גם להאמצעית הוא חולץ דהא אי חולץ לכולם א"כ קאי דוקא אגדול ועוד אי כולן קאי כפשוטי' מיירי דוקא בגדול דחולץ בריש' משא"כ אי קאי אאמצעית קאי בין אי חלץ גדול או קטן לעולם אאמצעית חולצת מ"מ ולכן בעי תלמודי' לאוקמי דמיירי בכל מילי דלאמצעית מילתא פסיקת הוא כמ"ש וא"כ נקיט אמצעית דהיא חולצות לעולם מאי אבל שניה פעמים חולצת מאי ופעמים שפני ומ"מ בכל זה לא נתיישב כ"א התרצן אבל המקשן דפריך הכא דקיימא כו' ע"כ פריך דוקא אי חלץ קטן וזה דוחק דמה לי דברי שמואל לאמר אחד חולץ דמפרשינן דקאי קמה אאחד מן האחין ה"ה דברי המקשן וכן כל הפוסקים דפסקי' כשמואל כתבו סתמא אמצעית חולצת מאי אבל שתי הראשונות אי נפל בבת אחת זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת כמ"ש הרא"ש ז"ל והראב"ד ז"ל אתא דפסקו רבותי' כשמואל דכוונתם במאי דפליגא בהדיה דרב דאין צריכה מיזל מיהו הני מילי גבי אמצעית אבל בהני קמייתא כיון דאיכא שני יבמים זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת דכל מה דאפשר לאהדורי בתר חליצה כשרה מהדרינן ואפי' למפטר נפשי' ואי עבד וחלץ חד לכולהו נמי מאי דעביד עביד ושריין לעלמא עכ"ל הרי זכינו לדין לכל מה שכתבנו דבדיעבד כשרה החליצה אלא דלכתחילה מהדרינן וכתב דזה חולץ לאחת וכו' ולא הזכיר לא הקטן ולא הגדול ועוד כיון דמיירי בנפל בבת אחת א"כ ע"כ חלץ הגדול בריש' דלמה לא ירצה הלא ע"כ הוא מוכרח לחלוץ לשני' ומה לי' זו או זו ויש ליישב דלמא שפי ניחא לי' דלא לתסר בקרובות הראשונה יותר מבקרובות שניה ומ"מ מבואר בדבריהם שאין חילוק אדרבא מסתמא משמע דזה חולץ לאחת כדיני' דמצוה בגדול ולפ"ז אע"ג דהוי אפשר למדחי הראי' מן התלמוד דלמא התלמוד פריך שפיר לע"ד דחליצת גדול לא עדיפא מחליצת קטן כ"א יבום דוקא דבפ' החולץ דף ל"ט פליגו בה ר"י וריב"ל ומשמע דהוא אמוראי אחריכא לא פליג בהא אלא קי"ל או כריב"ל וא"כ פריך דעד שמואל הכא דקי"ל דחליצת גדול עדיפא דאי לא עדיפא הכא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה איך חלץ ראובן חליצה פסולה כך יש להוכיח מהתלמוד אבל הפוסקים ובייחוד הטור דבסי' קי"ע כ' דהרא"ש ס"ל כשמואל והראב"ד משמע דהכי הוא שמסקנא מלבד דכולע הוא דהוא הולך בעקבות אביו לעולם ובסי' קס"א פסק דחליצת גדול עדיפא וא"כ היקשי לשאר הפוסקים נמי משמע דהכי דהא לא הביא הטור שום מחלוקת ועוד אי פליגא מכ"ש דזכינו לדין דא"כ ס"ל דחליצת גדול לא עדיפא וא"כ בחליצה שאינה מעולה פשיטא דחליצת קטן מעולה ועדיפא וא"כ מע"כ קטן עדיפא ובסברא זו לא נחלקו ואפילו הפוסקים כרב מיהא בהא לא נחלקו ועוד ראיה מהא דאמרינן דף כ"ט ע"ב אתא דאמר ר' יוחנן ב' יבמות שנפלו בזה אחר זה מת השני הותרה הראשונה משום דהוי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור לאיסורה הראשון ואוקמיה ביבום כר"י מתני' ד"ד אחין ב' מהם נשואי' ב' אחיות ומתו הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ואמאי ליקו חד מינייהו לחלוץ לשניה ותהוי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וכו' א"ל אחיות אינו יודע מי שחלץ וא"כ להאי לשנא פרק החולץ דפליגי ר"י וריב"ל אמאי לא משני לי' כיון דלעולם חליצת גדול עדיפא אפילו מביאת קטן א"כ אי אפשר להתיבם דע"כ הגדול חולץ לשתיהן דחליצתו עדיפא מביאת קטן ומדלא משני לי' הכי משמע דר"י הוא דס"ל דביאת קטן עדיפא ופ' החולץ משמע דלא מסיימי מי אמר הכי או ר"י או ריב"ל ויש לדחות ראי' זו כדדחי התם אקושיא אחריכא דלא מתיבמות קתני משמע דליכא דין יבום כלל ואי הטעם משום דמצוה בגדול והא משכחת דין יבום כגון אם הגדול אינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם והשני ספק ביבום ולא בחליצה דאז ודאי כופין לגדול לחלוץ לשניה כפינן לי' לחלוץ והשני ליבם לראשונה וכן אם הגדול חלץ לשניה ומת ויבם השני לראשונה ולמה קתני דליכא דין יבום כלל לעולם ש"מ כיון שנאסרה עליו שניה אחת אפילו שלא בשעת נפילה אסורה עליו עולמית אבל יש להביא ראי' מהא דאמרינן פ"ב ד' כ"ג מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזה מהן מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היה לו שנים אי חולץ מיבם איך אפשר והא ע"כ הגדול חולץ לאחת מהן תחלה דחליצתו עדיפא וא"כ גם לשניה ע"כ חולץ הוא למ"ד דחליצתו

עדיפא מביאת קטן ולו ה"א ליבם דלמא אחות חליצתו היא א"כ תיקשה מתני' להאי מ"ד והתם ה"מ לאוקמי באין הגדול רוצה דהא דליכא קתני דלכתחלי' עבדינן הכי וגם משמע סתמא דלעולם עבדינן הכי וכן כל הפוסקים כתבו סתמא ולא הזכירו שום אחד מהן דמיירי שאין הגדול רוצה דוקא אלא ש"מ כיון דיבום דקטן עדיפא מחליצת דגדול אע"ג דהגדול רוצה לחלוץ דהרשות ביד השני ליבם ה"ה במקום שביאת הקטן מעולה אין מצוה בגדול יותר מבקטן וה"ה בחליצה דהא להך ליכא אין חילוק בין יבום לחליצה וכיון דלהאי מ"ד ס"ל ע"כ היכא דביאת הקטן או חליצתו מעולה עליה דידיה כמ"ש ה"ה לאידך מ"ד דהא בהא לא נחלקו ואדרבה ק"ו הוא ומה להאי מ"ד דס"ל דמצוה דגדול דחי מצוה דיבם אפילו הכי היכא דיבום או חליצה מעולה דחי מצוה דגדול מכ"ש לאידך מ"ד דס"ל דמצוה בגדול דיבום לא אלים כולי האי דהא יבום דחה ק"ו דחליצתו מעולה דקטן דחי למצוה דגדול אפי' אנו נדחה ונאמר דוקי' ביבום ס"ל להאי מ"ד דעדיפא מחליצת גדול שאינו מעולה אבל חליצת גדול לעולם עדיפא אפילו שאינה מעולה מ"מ כי מדקתני סיפ' קדמו שניים וחלצו לא יבמו השנים ואי ס"ד דבחליצה לעולם חולץ הגדול קשי' תנא לדיכא דעבדי באיסורי ה"ל למנקט כדין תורה · דאם קדם הגדול וחלץ לשתיהן לא יבמו השנים דהא ליכא רבותא כלל · בין אם חלצו השנים או אחד דעיקר כוונת התנא דלא יבמו השנים · אלא ש"מ דהכא היה דיכא גם בחליצה דחליצת קטן עדיפא כיון שהוא מעולה · ולכן לעולם הקטן חולץ לשניה אלמא אפי' התם דאינו אלא ספיקא דרבנן דהא אחות זקוקתו אינו אלא מדרבנן ואפ"ה כיון דאסור ליבום מספיקא הוי חליצת הקטן עדיפ' אע"ג דהאי טעמא דכל העולה ליבום וכו' אינו אלא לכתחלה כמ"ש לעיל ואפילו לשמואל להאי לישנא דאמר דלא בעי שמואל חליצה מעולה כ"א לפטר צרה אבל למפטר נפשה פטרה לכתחל' אפי' בחליצ' גרוע כדקאמר אחד חולץ לכולן אפילו לכתחילה ואפ"ה חולץ הקטן אפילו לכתחילה כמו שהוכחתי ממתני' לשמואל דאין לתרץ דמתני' כמ"ד יש זיק' ולהאי מ"ד חליצה פסול' צריכה חיזר ומשום הכי חליצת הקטן עדיפא ושמואל אליבא דמ"ד אין זיקה ואין צריכ' חיזר לכן הוי חליצה גרוע כמו חליצה מעולה ומצוה בגדול וכמו שהארכתי בקונדרסי לתרץ קושי' (רש"י ז"ל)על רש"י ז"ל בהאי סוגי' זה אינו דהא שמואל ס"ל יש זיקה כדאית' כ"ט ע"ב דאע"ג דקאמר התם בגמרא דאע"ג דס"ל יש זיקה מ"מ קאמר למאמרים אליבא דמ"ד אין זיקה היינו באידך מימרא דחלץ לצרות כו' אבל מימרא דאי חלץ לכולן קאי אליבא דנפשי' תדע דבהא פליגו בהדיה דרב (ורב) אליבא דמ"ד יש זיקה ואי שמואל אליבא דמ"ד אין זיקה מאי פליג עם רב וכ"ש לדברי הפוסקים כשמואל והאי לישנא בתרא דלא בעינן חליצה מעולה במפטר נפשיה ופסקו ג"כ כמתני' הנ"ל כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ה מ"ה יבום יבמות רבות וכו' עד אבל צרתה אסור' וכת' הטור סימן קי"ע דפסק כשמואל וכשנויא קמא · והגיה הב"י דצריך לומר כשנויא בתרא אפ"ה בפ"ה כתב המשנה הנ"ל כצורתה · וכן הטור סי' קע"ו לא הביא שום חולק על מתני' זו ש"מ דאע"ג דחליצה גרוע שריא לשמואל לכתחילה מ"מ הרשות ביד הקטן לחלוץ לכתחילה כיון שחליצתו מעולה וכ"כ הריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' א' בשני אחין דהגדול הי' מאנוסי הזמן דחליצת הקטן מעולה ומהדרינן עלה אע"ג דחליצת הגדול לאו פסולה הוא רק גריע קצת כמ"ש הם ש"מ דמעולה לעולם קודמת · ומשמע הם דלאפילו לשמואל לשנויא בתרא הוי הכא דהא קיים בהאי תשובה דלכתחילה כיון שהוא גריע קצת ויש מעולה ממנה מחזרין אחר חליצה מעולה אבל בדעבד כשרה גמורה הוא ואל"כ לדעת מי שפסק כשמואל · דחליצה פסולה א"ל לחזור וג' אחיות שנפלו לפני ג' אחים אי חולץ לכולן דמפטר נפשיה פטריה חליצה פסולה אפילו במקום שיש מעולה ממנה וכי בעי שמואל חליצה מעולה היינו למפטר צרה כו' עכ"ל ומשמע דהאי ואל"כ קאי כ"א אדיעבד אבל לכתחילה מהדרינן אחליצה יותר דהיא מעולה דהא התם הכא בתשובה ההוא ולא חלק כלל · דלדעת מי שפסק כשמואל לא מהדרינן אידי משמע דלכ"ע הוי דיני הכי דהא עיקר השאלה והתשובה דידי' היתה דמהדרינן אחליצה מעולי' אלא שבסוף דבריו התם דבדעב' כשרה שחליצה גרוע ואיך יתכן דבסוף דבריו יסתר עיקר בנינו מה שכתב בתחיל' התשובה ויצ"א מה שהוא כנגדו ועוד דממ"כ אי ס"ל כדעת מי שפסק כשמואל א"כ מספקא לי' איך פסק דמהדרינן אחליצת יודי כיון דלהאי דעתא לא מהדרינן ואי לא ס"ל מאי ואל"כ היא זה כיון דלא קיי"ל כוותי' וסברא דחוי' הוא אלא ש"מ דמספקא לי' אפ"ה אחליצה מעולה דקטן הוי חליצ' גריע דגדול ושרי' אפילו לכתחילה ומ"מ נראה דיש חילוק בין שנויא קמא לשנויא בתרא דלשנויא קמא דבעי שמואל חליצה מעולה אפילו למפטר נפשיה מהדרינן אחליצה מעולה דהוא קודמת וגם הגדול לא בעי לחלוץ כפינן לקטן כיון דמצוה עליה רמיא כי היכא דאי מצוה בגדול לדידיה כפינן אי כולהו לא בעי כדאיתא בהחולץ ה"נ כיון דמצוה בקטן עליה דידיה רמיא · כדאיתא התם אבל לשנויא בתרא דס"ל לשמואל למפטר נפשיה פטרה בחליצה גרוע ומשמע אפילו לכתחילה אלא דגם הקטן רשאי לחלוץ לכתחילה אי בעי כיון דאין קדימה לקטן או כולן לא בעי וודאי כפינן לגדול · כדאיתא בהחולץ ד' ל"ט דפריך למ"ד דחליצת גדול וחליצת קטן כי הדדי נינהו אמאי חוזרין אצל גדול לנכפיה ונכפיה לדידהו ומשני כיון דעליה רמיא ר"ל מצות יבום דמצות חליצה לאו עליה רמי' דהא למ"ד כי הדדי נינהו קיימינן וא"כ ה"ה הכא אע"ג דלענין חליצה כי הדדי נינהו מ"מ כיון דלענין יבום אי הוי אפשר ליבומי הוי הגדול קודם לדידהו כפינן אף בחליצה ואפשר לחלק דלא דמי דהתם כיון דאפשר ביבו' בין לגדול בין לקטן אלא דלא בעי אמרינן כיון דיבום אעליה רמיא אלא דלא רצה לדידיה כפינן ויש ליתן טעם גמור כיון דכתיב אם לא יחפוץ וגומר הא

חפץ

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

שהן יבום ויבום מצוה עליה דידיה הוא הלכך יחלוץ הוא אבל בחליצה פסולה דא"א ליבם א"כ לא רמיא עליה ליבם דאחות חלוצתו הוי כאחות גרושתו כמו שכתבו התוס' פ"ד אחין ד"ה וחליצה פסולה ואחות גרושתו לא רמיא קמיה כלל · ה"ה אחות חלוצתו לענין יבום לפחות א"כ מאן לימא לן כיון דלאו הוי אפשר דיבום הוי המצוה עליה מקרי עליה רמיא דילמא כיון דהשתא מיהת לא אפשר אבל לקטן אפשר לקטן כשיגדיל או לכל מי שנושא לפחות לא לגדול דוקא ואין להקשות אמה שכתבנו דהריב"ש קאי לכ"ע א"כ היכא כתב דמהדרינן אחליצה מעולה הלא לנסבה בתרא כי הדדי נינהו כמו שכתבנו דאי חולץ לכולן משמע אפילו לכתחילה לאו קושיא הוא דכבר כתבנו דהריב"ש מספקא ליה וא"כ עבדינן לחומרא דלכתחילה מהדרינן אחליצה מעולה דלמא ס"ל כשינויא קמא וכיון דגם לשינויא בתרא הוי קטן וגדול כי הדדי ואין מעלה לגדול כלל ומחלצינן לקטן לכתחילה הוי מספיקא מהדרינן עלי' ואפילו לענין כפיה הוי דינא הכי לפי מה שכתבנו דגם לשינויא בתרא כפינן למי שנתרצה א"כ מספיקא כפינן לקטן דילמא חלוצה מעולה עדיפא והכא נרא' עיקר כיון דפריך תלמודא בהחולץ דהיכא דכי הדדי נינהו למה נטריח הב"ד לחזור אלא גדול כיימי' לדידהו ושנויי' דמשני התם לא דמי להכא כמ"ש מאילא נסתרה הקושיא וכפינן למי שנתרצה וכל זה למי שפוסק כשמואל אבל לדידן דקי"ל כרב דחליצה פסול' ליכא חיזור כמ"ש כל האחרונים פשיטא דמהדרי' אחליצה מעולה וכפינן ע"ז דמה לי מצוה בגדול דכפינן עבורה א"נ דאיכא אלא לכתחילה ה"ה חליצה פסולה כפינן עבורה דהא מחמ' דאיכא מצוה דגדו' כמ"ש לעיל א"כ מצות חליצה מעולה גדולה ממצוה דגדול · ופשיטא דכפינן עליה ואל"ל בחלוצה פסולה כיון דליכא חיזור לרב א"כ יהא שקטן מוכרח לחלוץ לעולם פשיטא דכפינן לי' מתחילה כי למה נטריח לב"ד לחזור על כל האחין בחינם כיון דסוף סוף יחלוץ גם הוא · אלא אפילו בחליצה גרוע כנדון דידן וכנדון דהריב"ש ג"כ כפינן לרב כיון דלשמואל דאין צריך לחזור ואפ"ה הוכחנו דלהך ליבמה לפחות בעי חליצה מעולה כפינן לקטן אע"ג דלדידיה ליכא חליצה פסולה כ"א גרוע ה"ה לרב דבהא לא פליגי וא"כ בנידון דידן דפשיטא דלכ"ע לאו חליצ' מעולי' היא דהא איכא בה כמה רעות' דאם באו לעשו' כמו שכת' הב"י לחלו' בשתי רגליו בבת אחת הוי מלבד דחליצ' גרוע' הוא לחלו' בידה השמאלית דלכתחל' לא יאות למעבד הכי וכבר בוררנו דכל מידי דאסור לכתחל' הוי חליצ' גרוע אלא שלענ"ד יש לפקפק הרבה בחליצ' זו כיון דמסקינן בבכורות דף י"ח דלרבנן דפליגי אר"י א"א לצמצם אפילו בידי אדם א"כ פשיטא דהלכתא כוותייהו וכדאמרינן פ"ד דאחין דף כ"ח לא סתם לן תנא כר"י הגלילי · וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' פ"ט מה' רוצח ושמירת נפש וא"כ כיון דא"א לצמצם וקיימא לן דבשמיטת רוב העקב הותרה לשוק דלמא שמטה רוב העקב משמאל בראשונה והוי חליצ' פסול' ולא עוד אלא שאני אומר בלתי ספק דכשהיא חולצת אינה מדקדקת ואינה נותנת עינה כלל לראות שתשמוט שניהם מרוב העקב בבת אחת ואפי' לר' יוסי הגלילי דאפשר לצמצם היינו אם אירעו שני דברים בבת אחת בידי שמים או בידי אדם וכונת אדם לעשות בבת אחת לא שייך למימר אפשר לצמצם כיון שאין כוונתו לצמצם והכא כיון שאין מדקדקת כ"א לחלוץ מעל כל רגלו ואינה מדקדקת כלל על השמטת רוב העקב לא שייך לצמצם אם לא שנאמר שכוונת הב"י שתדקדק ותשמיט רוב העקבות בבת אחת ואעפ"י שאינו מבואר מדבריו כך האמת כי התוספות פ"ק דעירובין דף ה' ופ' ג"ה חולין דף כ"ח כתבו כי קיי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם · ומ"מ כתבו דטורח גדול הוא לצמצם וכתבו בעירובין בשם רש"י דרוב בני אדם אין יכולין לצמצם וא"כ איך לא נחוש לרובא וכ"ש לפי מה שכתבתי דלפי דעתי' וודאי אינה מצמצמת להשמיט העקבה יחד גם לענ"ד לא החליטו התוס' דקיי"ל הכא דהא רב שמעי' יהב לכל ראיותם ע"ש :

ואם באנו לעשות כמו שראיתי ממקצת המורים שעשו הלכ' למעשה וחלצו בזה אחר זה ושאלו היבם והיבמה אם שורת הדין לחלוץ ברגל זה מוטב ואם לאו אין כוונתינו שתפטר היבמה בחליצ' זו וכיון שלא כיוונו שניהן הוי כלא חלצו כלל · הנה לפי דעתי אין לעשות כך כלל שכך מצאתי בתשובת החכם ר' בצלאל אשכנזי ז"ל שהביא בסימן כ"ח בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל דאפי' לא נתכוונו שניהם הוי כמו חליצה פסול' והסכים עמהם הרב המאירי ז"ל והחכם הנ"ל כתב בסוף התשובה כיון דהני רבוות' מחמירים מי יקל כנגדם וכ"נ שגם החכמים בעלי הש"ע וכן הטור ז"ל ס"ל הכי שלא הזכירו כלל דאם לא כיוונו שניהם דלא הוי חליצ' דאע"ג דכתבו דבין נתכוונו הוא או היא חליצתו פסול' מאן לימא לן דהדיוק הא אם לא נתכוונו שניהם לא הוי חליצ' כלל דלמא לרבותא נקטו דאפי' נתכוונו אחד מהן פסול' דלא שרא לעלמא וכ"ש לא נתכוונו שניהם וכמו שתירץ הרמב"ם סברייתא דקתני נמי הכא כמ"ש החכם הנ"ל בשמו ופשיטא דלא הוי שתקי' ובפרט הב"י שמביא כל הדעות ומהרמא"י והוו כתבו דלא הוי חליצה כלל ושרי' ליבומי וכן נרא' מדבריהם שהרי כתבו צריך שיכוונו היבם והיבמה כשכוון הוא או היא לא הותרה משמע דלאיסורי' לעלמא קאי וא"כ נקטי לרבותי' כמ"ש ואע"ג דהוי אפשר לומר כיון דכתבו בתר הכא ומיהו חליצה הוי לפסלה על האחין משמע דבלא נתכוונו שניהם שרי' לאחין דאל"כ לאשמעי' רבותי' בסיפא דאפי' לא נתכוונו שניהם פסול' על האחים מ"מ הש"ע שהביא דיש להזהר דהיבמה לא תרוק לפני היבם קודם חליצ' כדי שלא תהוי חליצ' פסול' וצריכה ס"ז והוא מדברי הגהות מיימוני משמע שלא תרוק כלל · אפי' שלא בכוונת רקיקה מצוה דרקיקה תלמוד ערוך הוא יבמה שרקקה תחלוץ ופשיטא דחליצה פסול' היא כיון דאסורה ליבם ולמה כתב שיש להזהר אלא ע"כ לא תרוק כלל ומשום היא וא"כ כשהוא רוקקה שלא לשם מצוה הרי לא נתכוונו שניהם ואפ"ה פוסלת וכ"ש חליצ' דעדיפא שהיא מעשה בגופו כמו שכתבו כל הפוסקים א"כ מי הוא שיקל ראשו לעשו' מעשה הן אמת כי ראיתי בדברי מהרש"ל ז"ל שכתב דס"ל כסמ"ג ז"ל דאיטר חולץ בימין כל אדם אלא לכוונת דמצות חולץ נמי בשמאל כל אדם וא"כ אין צריך תנאי הנ"ל אבל לענ"ד קשה לסמוך ע"ז לעשות מעשה נגד הרבה פוסקים דלא כתבו הכא גם ראיתי בתשו' מורי מהר"ם ז"ל שכתב בענין איטר שאלה דבריו משמע דס"ל כדברי מהרש"ל ז"ל דס"ל כסמ"ג ולבסוף כתב כיון דנעלינן לי' שני מנעלים א"כ אין מכוונים כ"א על אותו שהוא כפי שורת הדין הרי שחלצה בכוונה ולפב"ד כולם כאחד אין לעשות מעשה ובפרט נגד גדולי הפוסקים והרשב"א ור"ן דס"ל דאיטר אין לו תקנה וטוב שיחלוץ הקטן דאין לך דיעבד גדול מזה כיון דהוכחתי דאפילו מספקא דרבנן חולצין לקטן כ"ש בספיקא דאורייתא כיון דנחלקו הפוסקים בזה וטוב שיפייסו בממון דאפשר ואם לאו כפינן ליה :

שאלה עה

א"ש אחד רע מעללים נתפס כמה פעמים בידי הקהל והנה עתה נתפס בידם והסכימו שלא להניחו מב"ה עד שיצא מהעיר ובאה אשתו בבקשה שיפטרנה בגט והא"ש נתרצה לצאת מהעיר ואת אשתו לא רצה לגרש ואח"כ נתרצה גם לזה ואמרתי שישב עוד אולי תשתנה דעתו והנה אתמול נכנס בו רוח טהרה ושלח אלי שרצונו לגרשה ויראתי שלא יהיה הגט מעושה ושלחתי אליו לאמור שלא יטעה בדעתו כי אני מעשה אותו לגט ומחמת זה הוא נתפס כי זה אינו רק הקהל תופסים אותו כדי לגרשו מן העיר ואם רצונו לפייס את אשתו שתלך עמו הנה אין רצונו לכופו כלל לגרש וכן עשה ולא נתפייסה אשתו ושלחתי אליו כמה פעמים ע"י אנשים שלא יעלה בדעתו שאני כופהו כלל רק יראה דרך כבוד אחר שהוא מוכרח לצאת מהעיר יפייס אשתו לצאת עמו או יראה דרך אחר מה לעשות והנה הוא שולח אלי כמה פעמים שאין אשתו רוצה בשום אופן ורצונו לגרשה ונראה לי ברור שאין זה גט מעושה כיון שאין מעשים אותו על הגט כלל אלא נתפס מחמת דבר אחר ואנו אין חובשין אותו רק שלא יצא מהעיר ויעגן את אשתו ואמרינן לו או תפייס הקהל לשאר כאן ותשאר עמך או תפייס אותה לצאת עמך ואין בידו להשתדל שניהם אם גירשה מתוך זה אין כאן אונס על הגט שלא אנסוהו לגרש שאם היה מפייס הדברים שאונסין אותו עבורו לא היה צריך לגרשה ועדיף זה הרבה ממה שכתב הרי"ם בר למה ז"ל בתשובה הביאה ב"י ז"ל סי' קל"ד דיש אונס אעפ"י שהוא אנסו בגופו אין אנסו לגרש אלא שהוא אנסו לעשות ד"א והוא מעצמו כדי להציל מאותו אונס מגרש מעצמו וזה אינו קרוי כפיה כיון שלא כפו אותו ממש לגרש והביא ראיה לדבר וקיים בזה שאם אנסוהו בדין על אותו ד"א כגון שכפוהו שיפרע כתובה ומתוך זה גמר לגרש לא הוי גט מעושה אבל אם אנסוהו שלא כדין על ד"א אפשר דהוי גט מעושה דנקטים בפוסקים ול"נ עכ"ל ומשמע מדבריו דאע"ג דכוונת העשוי על ד"א הוא כדי שמתוך זה יתרצה לגרש דאל"כ פשיטא דליכא למימר בהא נקטים בפוסקים עד דסבקה לגלימא שהרי אין הכוונה על הגלימא כלל אלא ע"כ צריך לומר דכוונתייהו לגרש אלא שאין כופין לגרש וכופין אותן על ד"א וע"י זה יתרצה מאליו לגרש וא"כ כ"ש בנידון דידן שאין כוונתינו כלל לגרש ומי יתן שיפייס הקהל או יבחר לו דרך נכון שלא יעגנה אין רצונה להתגרש ממנה פשיטא דאין זה גט מעושה תדע דאל"כ אדם שרוצ' לברוח ולעגן את אשתו ותפסוהו שלא יברוח או יעמוד ערב או בממון אחר שלא יברוח ממנה ומחמת זה נתרצה לגרש' כי אין בידו ערב וכי תעל' על דעתך שזה גט מעושה שהרי לא כפוהו לגרש והוא מעשים בכל יום ה"נ אין כאן כפיה וגדולה מזאת נרא' לי בנדון דידן כיון שאין יכול לשאר בכאן כופין אותו להוציא שאין היא מחויבת לילך עמו ודמיא להא שכתב הרא"ש ז"ל בתשו' והביאו' הטור סי' קי"ד סעי' ד' שאלה מי שטוען שיכפה לבעלה שיגרשנ' מפני שהוא מוכתב למלכות והוא בורח ממקום למקום ואינו רשאי לעמוד במקום אחד והשיב שאין לך טענה גדולי' מזו כיון שאינו רשאי לעמוד אלא והיא אינה מחויבת לילך אחריו לארץ וכופין אותו להוציא עכ"ל והעתקתי כל לשונו לדקדק על בעל הש"ע הרב הב"י ומהרמא"י ז"ל שקצרו בלשונם וכתבו ז"ל אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשא' מפני סכנת נפשו' כופין אותו לגרשה וכ' עליו מהרמא"י כי היא אינה צריכה לילך אחריו והם קיצרו במקום שראוי להאריך דנרא' מדברי' דאם אפי' בזה המקום שנשאה לבד אינו יכול לעמוד כופין אותו ואינו משמע כן בתשובות הרא"ש שהוא לא כתב אלא אם בורח ממקום למקום ואינו רשאי לעמוד במקום אחד שע"ז היתה השאלה וע"ז השיב אם אינו רשאי לעמוד במקום שנשאה נ"ל במדינה שנשאה תדע שהרי כתב והיא אינה חייבת לילך אחריו למדינה אחרת הרי שע"ז קאי וא"כ הרא"ש סמך על לשון השאלה שהשיב עליה · ועוד מבואר בלשונם כמ"ש אבל הב"י שכתב התם כבודו במקומו מונח שכאן מכשול לפני המעיינים דמשמע אם בזה המקום שנשאה לבד לא מהדר לי' כופין אותו וזה אינו שהרי באותו הארץ מוציאין ממדינה למדינה מכפר לכפר כמבואר בפי' ע"ה שפסק הב"י בש"ע כן ואע"ג דמהרמא"י הביא פסק דר"ת ז"ל דהאס' כופה אותו מ"מ הוי ספיקא ופשיטא דבמקום איסור א"א לעשות גט מעושה שלא כדין אזלינן לחומרא ואפשר שזה כוונת מהרמא"י שהגיה על דברי הב"י כי היא אינה מחויבת שתלך אחריו הורה שכן הדין זה לא נאמר אלא במקום שאינה מחויבת אבל במקום שמחויבת אין כופין ואין להביא ראיה מדברי הרא"ש שפי' בדבריו ואם רשאי לעמוד בעיר אעפ"י שמוכתב למלכות בעיר אחרת אין כופין משמע דוקא אם רשאי לעמוד

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לעמוד בעיר אחרת אפילו באותו הארץ והוא מוכתב כאן כופין ולא תצא עמו אין משמעות זה מדויק כלל ד״ל דה״ה איפכא כמ״ש לפני זה בארץ אחרת כו׳ והדא מנייהו נקיט ועוד דלא כתב הרא״ש אם רשאי לעמוד בעיר שנשאה כמ״ש לפני זה רק בעיר שהיא ונוכל לפרש כוונתו דס״ל דאם רשאי בעיר א׳ בארץ אפילו אינה העיר שנשאה ומ״מ בנדון דידן נראה פשוט דאינה מחויבת לילך עמו כיון שאין לו מקום מיוחד והוא עצמו אינו יודע איזה העיר תקבע אותו ואפשר שיהיה נע ונד בארץ שלא יקבלוהו בשום מקום פשיטא דאין חכם בעולם שיכוף אותה לנוע ולנוד בארץ עמו אל אשר ישאהו הרוח דעולה עמו ואינה יורדת עמו ולא נאמרו כל הדברים בתלמוד כ״א מעיר לעיר וממדינ׳ למדינה שידוע שידור בעיר אחרת אבל זה שצריך שיבור מקום מנוחה ומי יודע למאי פשיטא שאין כופין אותה ואם יאמר שהוא ילך תחלה בארץ לתור להם מקום יש לחוש שיעגנה לא שבקינן ליה וביחוד שהוא בגד מפורסם ומגרשין אותו ובלתי ספק כי קנא איש לאילתא ולא יקבלוהו בשום מקום וקבוע הדבר שיגמר דינו למיתה ותתעגן כל ימיה ואפשר שלעיל בה״ג נתכוונו הש״ע שכתבו סתם שאינו יכול לעמוד במקום שהוא שצריך לברוח מכאן ואין לו מקום מיוחד אחר ולכן כופין שאין צריכה לנוד עמו: ועוד נראה לי דבנדון דידן אפילו אם יש לו עיר אחרת קבוע מיד אין כופין אותה שהרי לא אמרו חכמים אלא שכופין מעיר לעיר וממדינה למדינ׳ ואם לאו תצא בלא כתוב׳ א״כ בנידן דידן שהיא רוצה לצאת בלא כתובה מחויב ליתן לה גט שהרי לא כפוהו חכמים שרשאי לילך ממנה ולעגנה ולא מצינו בשום מקום לדונה דין מורדת כמ״ש הר״ן ז״ל דבכל מקום שהוא יכול להוציאה אם אינה רוצה לצאת תצא בלא כתובה ומשמע דאפילו תוספו׳ אין לה בלא כתב לה כ״א אדעתא למיקם קמיה בכל מקום שהדין נותן שתלך אחריו עכ״ל ואם הוי מורדת מאי כתב ומשמע דגם למה לי׳ טעמא דאדעתא למיקם קמיה הרי דין מורדת פסוק בגמרא דתצא׳ כתוב׳ שהוא תוספות ככתוב׳ דמי למורדת וכו׳ ופשוט הוא בכל מקום א״כ ברור הוא שאין קונסין אותה יותר מכתובת׳ ויתן לה גיטא ויצא כיון שהיא רוצה ועוד יש ראי׳ מדברי המרדכי ז״ל שכתב סוף פ׳ שני דייני גזירות בשם הר״ם ז״ל שפלפל אם בזו שאינה רוצה לעלות לארץ ישראל אבדה נכסי מלוג ונכסי צ״ב והשיב דלא גרעא מאיילונית וממאנת וקיים לקמן; אבל תוספות אין להן מדאמרו חז״ל תצא בלא כתובה ואין להביא ראי׳ מהא דאמרינן פ׳ אעפ״י תצא׳ כתובה ככתוב׳ דמי דבהא איכא פלוגתא בינה רבוותא דווקא להני מילי דחשיב התם וכו׳ עכ״ל הרי מוכח בפירוש דלאו מורדת היא דהא לרים אעפ״י חשיב מורדת א״כ מאי קאמר דווקא להני מילי דחשיב התם הרי היא מ״מ מורדת אלא ש״מ דלאו מורדת היא ועוד דבתחילת התשובי׳ כתב דלא גרע ממאנת ולא דימה אותה למורדת וא״כ כתב ועוד דאפילו כמורדת דמתיבת׳ דיינין הכי משמע דהיא גופא לאו מורדת היא אלא אפילו במורדת דעלמא דיינין הכי ולעפ״י דנקיים אבל נידן זה לדינא דמורדת דמתיבת׳ מדמינן לה היינו דדיינן לה לענין כ״ת וכל״ב כדינא דמורדת דמתיבת׳ דלא גרעא ממאנת שדינה כדין מורדת לענבה בגם כדין מורדת דמתיבת׳ ולעג״ג דדייני׳ אלו כתבו גבי אי עמד לעלות לא״י ה״ה לענין הוצאות מעיר לעיר בחדא מחתא מתניא התנא פ׳ שני דייני גזירות וכן משמע מדברי הר״ן דיליף לה מהאי דינא דא״י שנשאה מקום דיכול להוציאה דהוי דינא הכי ועוד דאינה מחויבת לילך כ״א למות שהיא בר עונשין דהוי כמו מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה גוים כמ״ש הריב״ש ז״ל בתשובי׳ ואין להאריך בזה וכל זה לרווחא דמילתא דמדינא א״צ לכל זה כמ״ש לעיל מלבד שיש בנידן זה כמה דברים שהוא עובר על דת מכחה ראוי לכפוי דלא נטרית עתה בהם מכל שכן נראה ברור דאין זה גט מעושה ומכ״ש שנתרצה כבר פעמים אלא שמירתא׳ שמא יעלה בדעתו שכופין אותו לגט הרדנו את כל החרדה הזאת מה שלענ״ד פשוט:

יגדל כח שלום החכם הגאון התורני עמוד הימיני כ״ת כהר״ר מאיר נר״ו מאי דבדק לן מכ״ת בא׳ שמגרש את אשתו ויש לאביו ג׳ שמות אהרן׳ משה׳ אברהם׳ וחותם אגרותיו בשלשתן׳ אך החזנים שהי׳ קשה עליהן לקרותו בשלשה שמות לא קראוהו כי אם בשנים מהן אבל בכיון אחמו אחר מותו בשלשתן אחר מי מהן הולכי׳ עוד בקש מכ״ת לעמוד על דעתי שכתב הגט אלא פלוני בן אהרן דמתקרי משה אברהם ולא כתב שני פעמים דמתקרי וקיים מכ״ת שאכתוב דעתי ע״פ סוגית הגמרא:

תשובה הנה שאלה הראשונה אין צריכה לפנים דפשיטא כיון שבניו חותמי׳ בשלשתן צריך לכתוב כלם׳ שהרי כל הפוסקים כתבו וביחוד הרא״ש ז״ל פרק השולח אשר מדבריו למדו האחרונים דאזלינן בתר קריאת התורה והנה הוא ז״ל כתב שאם חותם בשטר או עלה לקרות בתורה כו׳ משמע דבהדא הכי שחותם אעפ״י שאין קורין אותו כן בתורי׳ וכן איפכא דאע״ג דאיכא למידחי ולפרש דמיירי דידעינן חד מינייהו ואידך לא ידעינן מ״מ לא הוי ליה לסתום כ״א לפרש דווקא דלא ידעינן׳ הא אם העלי׳ והחתימה אין שוין אזלינן בתר העליה או החתימי׳ אלא ברור הוא דשניהם שקולי׳ ואזלינן להחמיר וזה ברור בלי ספק:

ויען כי אין ב״ה בלא חדוש לכתוב אגב גררא מה שאני מתפלא מאוד על בעל ת״ה ז״ל שכתב בסי׳ רל״ב ובסי׳ רל״ד דמוכח מדברי הרא״ש דאזלינן בחתימה שמות בתר עלייתן לס״ת וזה תימא דאדרבה מדברי הרא״ש מוכח איפכא שהרי הוא הקשה אמאי דכתב דהיכא דיש לו שני שמות במקום א׳ צריך לכתחילי׳ לכתוב שניהם והא דאמרינן כתב חניכתו כשר כו׳ דמשמע דאפילו לכתחילי׳ א״צ לכתוב עיקר שמו׳ התם בחניכתו שמכירין בכל מקום והכל קורין אותו כן בשם זה אלא כשהוא חותם בשטר או עולה לקרות בתורה קוראין אותו בשם שמובהק להכי סגי בחניכה לחוד עכ״ל הרי בפי׳ דחתימ׳ ועליה לאו כלום הוא וכתבינן אפילו לכתחלי׳ החניכה דלא מקרי העליה והחתימ׳ שם אחר כלל׳ וא״כ אותן שנשתנה שמם בחולי׳ וקוראין אותם בשם הראשון תדיר אלא שלס״ת ובחתימ׳ חותם בשניהם לדעת הרא״ש אפילו לכתחלה כותבין שם הראשון לבד דלא גרע מחניכ׳ ואפילו לדעת הרמב״ם ז״ל דס״ל דחניכי׳ לא כשר כ״א בדיעבד מ״מ מאן לימא לן דפליג בהא עם הרא״ש דלמא מיירי שקורין בשניהם במקום א׳ פעמים בשם פעמים בחניכ׳ אבל אם קורין אותו רק בחניכה אלא שעולה בשם המובהק למה נרצה בזה מחלוקת עם הרא״ש וא״כ הב״י שהאריך בדין מי שנשתנה שמו מחמת חולי וכתב שאם אין קורין אותו בשם השני כלל יש מי שאומר דצריך ב׳ גיטין ואם יש לו שם מובהק שקורין אותו לתורה אותו שם הוא עיקר משמע אפילו קורין אותו בשם אחר אלא שעולה לתורה בשם זה הוי מובהק הוא לגמרי כנגד דעת הרא״ש דהתיר לכתחלה גם שם הקריאה ואדרבה משמע דלהרא״ש עדיף טפי שם הקריאה כיון דלדעת הרא״ש הא דתנן וכך הי׳ נקיי הדעת עושין מיירי בכה״ג א״כ מוכח דעדיף טפי לכתוב לכתחילי׳ שם שקורין אותו כיון דקרא להו נקיי הדעת והם הי׳ עושין כן משמע דהוא עדיף והי׳ אפשר לומר דשינוי השם בחולי עדיף טפי משאר שם המובהק כיון שעקרו בחולי שם הראשון הוי שם זה עיקר אעפ״י שקורין אותו בשם הראשון ולכן מצריכינן הכי גיטין דמספקי להו כיון ששינו שמו הוי זה עיקר או דלמא כיון שקורין אותו בשם הראשון הוא עיקר אבל אם קורין אותו ג״כ לתורה הוי הכי מילי מעליותא דכשתי׳ השם שמורה שהוא עיקר וגם העלי׳ מסייע לכן הוא עיקר אבל הרא״ש מיירי בשם מובהק כפשטי׳ בלא שינוי ויש לו חניכה בהא קריאת החניכה עדיפא׳ אלא דקשיא למה סתם וכתב ואם יש לו שם מובהק שעולה בו לתורה כו׳ משמע דאפילו עולה בו לתורי׳ בשם הראשון אלא שקורין אותו בשם השני אזלינן בתר עליה וזה תימא שהוא נגד הרא״ש ואפילו אם נדחוק ונאמר דשם מובהק דס״ת כוונתו על שם השני דשם שני שהוא עיקר קרי לי׳ שם מובהק אבל בשם ראשון לא אזלינן בתר עליה אלא בתר קריאי׳ מ״מ שקונטרסי׳ שהביא הב״י כתבו בפי׳ דין זה שנשתני׳ שם ראשון בחולה ונעקר לגמרי וקראו אותה חנה דאזלינן בתר הקריאי׳ וקיים וכל זה בנשים אבל באנשים אינו כן ששמם המובהק ע״פ הס״ת ויכתוב השם שהוא עולה בו הרי שלא כתב דאם יש לו שם מובהק שהוא עולה וכו׳ אלא תלה השם המובהק בתורי׳ כי התורה היא עושה השם מובהק ואזלינן בתרים דלא כהרא״ש׳ וכן מה שהעיד הב״י על מהרי״ק בשורש פ״ו דמשמע מדבריו דבתר שם עליה אזלינן יש לתמוה עליו מאוד דאדרבי׳ שם כתוב שהיו קורין אותו בלי ונכתב אלי׳ וכתב שאם עולה או חותם אלי׳ כלענ״ד שהוא כשר בדיעבד הרי מבואר דלכתחילי׳ צריך לכתוב שם הקריאה אעפ״י שעולה לתורה בשם אחר והעליה מדמי לה לחניכ׳ וקי״ל דחניכה בדיעבד כשר וגם דברי מהרי׳ תמוהין שם שכתב דוכך נקיי הדעת קאי אחניכה ואם כן כשר אפילו לכתחילי׳ כדכתב הרא״ש וכ״כ הב״י להאומרים דקאי אחניכה כשר לכתחילי׳ כמו״ל לענייננו דמהרי״ק ז״ל שמזיק הקושי׳ הנ״ל דמדבריו משמע לכתחלי׳ כותבין דוקא שם הקריא׳ וכן התה״ד בכתביו סי׳ רי״א הביא דהרא״ש מכשיר אפילו לכתחילי׳ שם הקריאה ודי בזה ומכל מקום אין זה מענין שאלתינו ולמאי דסבירא לן אין ספק דבעינן שלשתן:

והשאלה השנית אם כותבים דמתקרי ב״פ איצרא דאליבא דפוסקים לדעת ר״ת איכא למישמע שפיר ממתני׳ וסוגיא דתלמודא דצריך ב״פ שהרי ר״ת מפרש הא דהתקין ר״ג שיהיו כותבין איש פלוני וכו׳ שום שם לו אין פירושו שיכתוב זה הלשון אלא פירושו שיכתוב כל שמותיו שיש לו בפי׳ הרי לפי״ז מבואר במתניתין שיכתוב כל שמותיו וא״כ כיון דאם יש לו ב׳ שמות כתבו הפוסקים דצריך לכתוב דמתקרי ולא הוי שני שמות ביחד אם כן גם בשאר שמותיו הכי דאי אפשר לחלק ביניהם כיון דמבואר בתקנת ר״ג לכתוב כולן אפילו מאה א״כ אם פי׳ של השם השני הוי דמתקרי גם השלישי והרביעי כן ומי הבדיל ביניהם לומר לגדין קתני דפשיטא דלא הוי שתיק תלמודא ולפחות הפוסקים לחלק ביניהם כיון דכלן חדא תקנתא הוא׳ ולקמן אכתוב דלענ״ד בשם הג׳ הכל מודים ואל״ל לדברי מהרי״ק דלקמן דהוי בשינוי השם פשיטא דאין לחלק: ועתה אשיב ידי על מה שכתב מהרי״ק ז״ל בסי׳ ל״ח ופסל בלא דמתקרי משום דמשמע שהוא נקרא בשני שמות יחד ות״ה כתב בסי׳ רל״ד דבדיעבד כשר וכתב הב״י ז״ל דאפשר דמר אמר חדא ומר אמר חדא דמהרי״ק מיירי שנקרא במקום הכתיב׳ בשם א׳ ובמקום הכתיב׳ בשם אחר ומשום הכי פסול ות״ה קאי כששניהם נקראים במקום אחד ולא שבקתי חלוק זה כיון דטעם דמהרי״ק דמחזי כשינוי השם כאלו נקרא בשניהם כ״א ויאמרו העולם׳ כי לא הוא המגרש מה לי במקום א׳ או ב׳ מקומות דאין חלוק בין מקום א׳ לב״מ אלא דבמקום א׳ כשר בדיעבד אם לא כתב רק שם א׳ ובב״מ אפילו בדיעבד פסול: אבל אם שינה שמו מה לי מ״א או ב״מ בשניהם פסול וא״כ כיון דבלא מתקרי הוי שינוי השם ממה דאל״כ הוי כשר גם בב״מ כיון שכתב שניהם א״כ גם במקום א׳ פסול דהא התה״ד לא מיירי שקורין אותו במקום זה בשני השמות דהיינו לפעמים בשם א׳ ולפעמים בשני אלא אדרבי׳ קורין אותו בשם א׳׳ שהרי כל ראייתו הוא מסמ״ק שכתב מי שנשתני׳ שמו מחמת חולי אעפ״י שקורין אותו תדיר בשם הראשון עושין שם השינוי עיקר וכותבין אותו קודם ועל הראשון דמתקרי ומזה מייתי׳ ראי׳ דבעינן דמתקרי א״כ כיון דקורין אותו בשם א׳ אם יכתבו בלא דמתקרי יסברו העולם׳ שלא זה הוא כיון דלמהרי״ק הוי בלא מתקרי כאלו נקרא בשניהם דאין לומר כיון דהעולם יודעים

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

יודעים שיש לו שם אחר אעפ"י שלא נקרא בו יציבו שלא נקרא בשבים אלא שני שמות הן דא"כ קשה על מהרי"ק שהביא ראי' מן הפוסקים שכתבו אמתניתין דהשולח שצריך לכתוב שם מקום הנתינה ועל מקום שכתיבה יכתבו דמתקרי אלמא בעינן דמתקרי וזהו היפך ראייתו · וקי' והא התם בגמרא אמרינן והוא דאיתחזק בתרי שמי ופירשו התוס' והרא"ש שיודעים בשני המקומות שיש לו שני שמות אלא שאין יודעים שזהו השם יש לו במקום אחר · אלמא גם במקום שכתיבה יודעים שיש לו שם אחר וא"כ למה יטעו לומר שהני השמות שם א' הוא אעפ"י שאין יודעים שזהו השם האחר מכל מקום יודעים שיש לו שני שמות ואפילו כדחוק לחלק בין אם יודעים שזהו השם האחר ובין אין יודעים השם עצמו מ"מ נראה מדבריו דאין חלוק בגיטים שהרי מהרי"ק פלפל התם דהמסדר הגט טעה בדברי הסמ"ק שכתב דהשם השני הוא עיקר וכותבין אותו קודם והבין המסדר מאמר שכתב וכותבין אותו קודם משמע שאין חלוק בגיטים אלא בקדושין ואיסור וכתב דטעות הוא דקודם פירושו עיקר כו' והאריך בזה ומה לו למהרי"ק כל הטרחא הזאת אפילו אי יהבינן לטעותיה דמסדר הגט אין ראיה דהסמ"ק קאי על ב' שמות במקום א' כמבואר בדבריו ועוד דאי אב' מקומות קאי א"כ מאי ראיה מייתי הת"ה מינה שהרי שניהם הביאו ראיה זו אלא שמע מינה דאמקום א' קאי וא"כ מאי ראיה משם ואע"ג דאיכא למידחי דמייתי ראיה דאם במקום א' כשר לכתחלה בב' מקומות כשר בדיעבד · מיהו מ"מ לא נהירא דבב' מקומות הוי ודאי שינוי השם לשיטת הב"י וא"כ אין ראיה ממקום א' דהתם לא הוי שינוי השם לשיטתו אלא ש"מ דגם במקום א' הוי שינוי השם וא"כ פסול בדיעבד ודאי אפשר לומר דמהרי"ק בלאו הכי דהתם שפיר אבל ראיתו כי הב"י עצמו לא סמך על סברתו בש"ע שלו · ואחר כך מצאתי בדרכי משה דגם מהרמא"י ז"ל נחלק עליו בקצרה וכתב דאין דבריו כראים דמהרמא"י לא איירי בענין זה כלל אלא בא"ם שנשתנה שמו ע"י חולי ועולה בשתי שמותיו ולכן יש להכשיר גם בגט אבל בלאו הכי לא פליג אמהרי"ק ואין לחלק עכ"ל :

ומכל מקום גם דברי הרב הזה לא הבנתי כלל שהרי כתב הת"ה דבעינן למכתב דמתקרי והביא ראי' מסמ"ק אבל בעד השוהם לא בעינן כו' ואח"כ כתב וכמדומה לי שנהגו באוסטרייך אפילו בכתיבת שם הא"ם שלא לכתוב דמתקרי ואפשר שנהגו כך משום דבמדינה ההוא שעולין כך לקרות בתורה יעקב משה כותבין ג"כ בדרך זה בגט כו' ומ"מ נראה עיקר כדכתיבנא עכ"ל · הרי משמע דדבריו איכו בענין הזה שהרי שמליץ בעד מדינת אוסטרייך דטעם הוא משום דבמדינה ההוא עולין כך משמע דבמדינתינו אין נוהגין כן ולכן בעינן · ואפשר דמהרמא"י מפרש במדינה ההוא דכתב אין כוונתו על מדינת אוסטרייך · אלא ר"ל גם במדינתו דהיינו כל מדינת אשכנז שהם מפרשים דברי הסמ"ק דמיירי דווקא במדינות שלא נהגו כך אבל היכא דנהגו כך לא בעינן לכן משמע קצת מה שכתב ומ"מ נראה עיקר כדכתיבנא ואי ס"ד דגם בני אוסטרייך מודים במדינתו מאי נראה עיקר כדכתיבנא והא לא פליגי בהדיה והוא לא כתב כלל לפני זה · דאפילו אם נהגו בעינן ומאי כדכתיבנא דקאמר אלא ש"מ כמ"ש דגם במדינתו נהגו כן ואפ"ה כתב דבעינן · אבל בני אוסטרייך פליגי ומחלקינן בין נהגו ללא נהגו ולכן כתב דעיקר כדכתיבנא ומ"מ תימא אי טעמיה דמהרמא"י כדכתב הרב א"כ מאי ראיה מייתי מסמ"ק דלמא סמ"ק קאי היכא דלא נהגו כך דהא גבי דעבד הוא מחלק כך א"כ נימא דגם לכתחלה הוי כך כיון דמהרמא"י לא כתב כך מסברא אלא כל ראייתו הוא מסמ"ק ושם לא נזכר כלל המנהג ותדע דע"כ לא קאי הסמ"ק כי אם אחדא אחרא דאי ס"ד דקאי אכל המקומות הן שיש מנהג לעלות או לאו א"כ תיקשי מ"מ אם פי' דברי הסמ"ק דבעינן דמתקרי ואי לא כתב פסול בדיעבד זה איכו דהא במקום שיש מנהג הרי בדיעבד ואי פירושו לכתחלה הרי במקום שאין מנהג פסול בדיעבד וא"א בשום פנים לחלוק דבריו לקרעו לשני קרעים ולומר לכלדים קתני חלילה בדברי פוסק לומר כן דאפילו אמורא צריך לפרש דבריו כדאיתא פ"ק דגיטין ק"ו בנו של ק"ו פוסק :

אלא ש"מ דלשיטה זו אחדא אחרא קאי וא"כ דלאו במקום שאין מנהג קאי ובמנהג כשר לכתחלה ולאפוקי שאיכא כדאי הייתי אומר דמשמע אדרבה למעין שם דת"ה דהא סברא זו ואיך נאמר דחזר ומצבה א"כ ראיתי בדרכי משה שהביא איך הב"י מלא תשובת אשכנזי די"א דפסלינן בלא דמתקרי וי"א דלא פסלינן עכ"ל וא"כ אותן שפוסלין פוסלין אפילו במקום שיש מנהג לפי מה שפירשתי דכוונת הת"ה מ"ש במדינה ההוא ר"ל מדינת אשכנז ותשובת אשכנזי דאמדינתם קאי אלמא איכא דפסלי אפילו היכא דנהגו וא"כ יש לתמוה למה הקיל הרב שסמך על תירוצו להקל באיסור א"א וביחוד שאין הקושיא קושיא אם מהרמא"י פליג אמהרי"ק וכי בשביל שיש לתרץ דלא פליגי נעשה מעשה להתיר אשת איש ואני אומר בטח שלא הייתי עושה מעשה להכשיר בדיעבד אפילו אם עולה בתורה בשניהם וביחוד שהוכחתי למעלה מדברי הרא"ש דקריאת השם עיקר · א"כ מה לנו לעליתו לספר תורה דהעולם יסברו שקורין אותו בשני שמות והוי שינוי השם והת"ה קרוב דפליג בהדיא כיון שדברי הרב מהרמא"י אינן מוכרחים א"כ אין לעשות מעשה להכשיר אפילו בדיעבד דהוי חד כנגד חד וא"כ בנידן דידן כיון דהוכחתי דכל השמות דינן שוה א"כ אם פסול בשם השני ה"ה הדין בשם הג' · אבל נראה עוד דאפילו אם הת"ה פליג אמהרי"ק בנידן דידן מודה כיון דבשם הראשון כתב דמתקרי ולא בשני שמות השניי' פשיטא דמשמע לכל שני השמות הכל שם א' ונקרא כן והוי שינוי השם ומהרמא"י מודה בזה דהא הי' שכותב הולך אחר הקריאה לתורה הוי לו לכתוב כולם כן דהא כל ב' שמות קורין אותו לתורה ביחד ולמה שינה בא' ויצא מן הכלל וזו סברא חזקה בעיני · ופשיטא שלא הייתי מכשיר אפילו בדיעבד ועוד כיון שכתב אהרן דמתקרי משה אברהם משמע לגמרי שנקרא בשני השמות שהרי כותב בפירוש דמתקרי כך ופשיטא שאין להכשיר בזה אפילו בדיעבד בלא שום ראי' דכיון דמהרי"ק אפילו בלא דמתקרי ס"ל דהוי כשני שמות א"כ במתקרי פשיטא דהפירוש כך וכבר שהדפיסו מהרי"ק דכל שלדקי דאפשר למעבד לומר דלא נחלקו הפוסקים עבדינן וא"כ כיון דת"ה לא גילה דנחלק גם בזה נימא בלא שום ספק דמודה בזה ואע"ג דשם אביו הוא ולא בעינן בדיעבד שם אביו מ"מ כיון דלדברי מהרי"ק הוי שינוי השם ואם שינה שם אביו פסול ואפילו אם נשאת הלא כיון שלא הוחזק וכ"ש דלספר תורה לא עלה בשם משה א"כ לא הוחזק כ"כ בשם משה והרואה אומר שיש לו שני שמות ביחד וא"כ אין זה הא"ם ופסול בכלא דמילתא בהא כמתיבא דפסול אפילו בדיעבד מספיקא דאיכא דמחלוקת ת"ה ומהרי"ק וכל שכן שיש לומר דת"ה מודה בהא ועל כל פנים לכתחלה לא כשר למיעבד כן פשיטא וכדאיתא בסדר גיטין שלו ג"כ יש להפליא על מכ"ת מאוד מה שכתבת דאין לפסול הגט עבור זה כראה שמכ"ת מחשבו לדיעבד וזה פלא דמה דיעבד הוא כיון שלא ניתן עדיין וכי לתירה הסופר ניתוש או להולאה שיוליא המגרש או המתגרשת מהדם בכן דעתי שאין ליתנו בשום פנים לכתחלה פשיטא הנראה לע"ד ברור

כתבתי וחתמתי נאום יושע :

שאלה עז

חכם עדיף מנביא · במלחמתה של תורה כארי יתנשא וכלביא שלא הוא האלוף הגאון הרב המובהק כ"ש ע"ה פ"ה מ"ס טוביכא דחכימי כעיפה ואבימי ועציומי רום זוז כילולי קרני הוד והדר הדרת כאם עם קדש כמוהר"ר יהושע נרו יזרח לדורו ולעולם עד ועד בכלל ביאת הכהן ואורים ותומים אמן ולכל בר בי רב רב שלום :

הנה באתי בשורתיים אלו לדרוך ולרמוס בשלר גנת המלך מולכי רבנן בענין הגט אשר הובא לפניכו מרום מכ"ת וכתב מר שהסכים מכ"ת עם ב"ד יפה היושבים לפני מכ"ת לכתוב מתתי' לפי מה שדרשתם וחקרתם שכל אבותיו אשר הוא נקרא על שמם קראו אותם מתת' וכן עלו לס"ת וכן חתמו את עצמם בשטרות מעולם מתתי' וודאי א"כ הוא לית דין צריך בושם ושמא דהו ליכא למיחש למידי שכל החיבורים ופוסקים והתשובות לא קיימי אלא כשהוא מסופק וגם לכו א"א לבוא אל הברור אבל בנדון דידן אין לספקפק כלל ולכתוב מתתי' · אמנם מה שכתב מר אף אם היו שמו ודאי מתתיהו · הנה כיון שקוראין אותו מתתיה לא יהא אלא חניכתו שכן כתב בעל הת"ה גבי שם חזקי' ובכור הוא וכו' וכוונתו דמר מטעם שמפיס שם בתשובו' הז"ל וא"כ אפי' מי ששמו יחזקיה או חזקיה אם כותבין אותו חזקי' לא הפסיד דהוי כחניכתו אבל איפכא הוי הפסד וכו' עכ"ל והנה לפי דעתו דמר דכולהו הוי שמתא דכוותייהו מתתיהו למכתבינהו בלא וא"ו כגון שמריה שמריהו זכריי' ודוגמתן ולפי זה קשה על הת"ה למה דחק את עצמו באותו תשוב' הז"ל ובשם שמריה נראה דאין לכתוב שמריהו כלל רק שמריה כי לא שמענו מימינו שעלה שום אדם לס"ת בשם שמריהו וכו' ועוד דבספר עזרא נמצאו שמות שני אנשים שנקראו שמריה ובד"ה שם שמריהו ונקרא הוא ובתר רובא שדינן וכו' עד ורגילות הוא נמי לקרות הבנים ע"ש הזקנים בספרי' א"ז שם נמצא לו כלשון וא"כ הוי לי' תרי לגבי חד ואזיל בתר רובא עכ"ל:

הנה יראה מכ"ת איך העליא עלאי ע"ג עלאי ומעייל פילא בקופא דמחטא · לכתוב שמריה ולא שמריהו ולפי סברתו דמר ומכל אפיא ומייסו שוין כוח היי לו לומר טעם א' מעולה כשכותבין שמריה יולא לד"ה כמו חזקי' אלא נ"ל שמהרמא"י ז"ל בעל ת"ה לא כתב סברא זו שאפי' מי שנקרא יחזקיהו או חזקיהו אם כותבין חזקיה לא הפסיד דהוי כחניכתו וכו' אלא דווקא אשם חזקי' שאלוי בגמרא מלא על כל גדותיו א"כ שפיר טפי לכתוב חזקי' דמשמעתא האחרונים נקרא על שם הראשונים וכיון דהפסו האחרונים רק שם חזקי' הוא חניכה ידוע ומפורסמת לכל כשכותבין בגט חזקיה ששמו של המגרש הוא חזקיהו ושם חזקיה הוא חניכה שלו · אבל שמריה שלא נמצא בתלמוד מהיכא תיתי לעלות על הדעת ששמריה הוא חניכה לשמריהו כיון שכל אחד הוא שם בפני עצמו וודאי יש חשש לעז אי שמו שמריה יאמרו לא הוא בעלה של זה ומשום זה הוצרך לדחוק את עצמו מטעמים דחוקים דלעיל בדברי כיאות לקרות הבנים על שם הזקנים בספרים וכו' לכתוב שמריה ולא שמריהו כי אין לו ראי' מחזקי' כלל וגם בסוף תשובת מהרי"ו איתא שכתן ב' גיטין א' שמריה ואחד שמריהו · ועוד קשה לי על בעל ת"ה בלא זאת שכתב ליזול בתר רוב בשמות שני אנשים דהא ליתא כי אמרינן ליזול בתר הרוב בא"ם אחד כגון אליהו ואליה חד גברא ונקרא פעם נכתב כך ופעם נכתב כך אזלינן בתר רובא ומיעוט מוקמינן לדרשא משכנות אביר יעקב שכתב הוי"ו למשכן אבל בתרי גברא חד שמריה וחד שמריהו לא שייך לומר רובא דדילמא האי גברא אתא ממי ששמו שמריה וק"ל כמחלה על מחלה דמי וצריך שני גיטין וכן איתא בתשובת מהרי"ו סי' קי"ד על ירמיה וירמיהו ולא שייך לומר ליזול בתר הרוב כיון שהן שני גברי וכותב ליתן ב' גטין :

ונחזור לנדון דידן לשם מתתיה ומתתיהו · כיון שהן שני שמות משני אנשים ולא נמצא בתלמוד שם מתתי' שנוכל לומר שהוא כמו חניכה למתתיהו · א"כ מי ששמו מתתיהו בוודאי לא נוכל לכתוב בגט שלו מתתיה דמהיכי תיתי למיסק אדעתן שמתתיה הוא חניכה למתתיהו שהמגרש הואיל שהוא שם בפני עצמו ויש לחוש ללעז שיאמרו לא הוא שבעל שהמגרש וודאי הייכו מוכרחים לב' גיטין א' לאו שסברת הרב בעל הת"ה סברא כשבה לכתוב מתתיהו הואיל שהוא רגיל בפי כל שמזכירין אותו בכל שנה ושנה בחנוכה בהודאות אלו מתתי' בן יוחנן כ"ג ולדברי ב"י שבמדינתו קורין מתתיה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מתתיה כותבין מתתיה כדאיתא במדרש עכשיו קוראין ביניהם על שם הצדיקים ותוקף דבריו מי שידוע ששמו מתתיהו א"א מתתיה לכתוב לחיבה הואיל שלא מצינו בתלמוד כן דיקא כמי שבעל ת"ה לא ס"ל ששם בלא ו"ו יהא חיבה לשם עם הוא"ו אם לא היכא שהתלמוד קיצר השם דגבי יהונתן ויונתן חזר וכתב סברא זו הואיל שם יונתן מצוי בתלמוד כמו חזקיה לכן כתב ג"כ וא"ת שהתלמוד קיצר יהי כן מ"מ הוי ליה חיבה כדלעיל וכו' ה"מ דוקא במי שקיצר התלמוד שהשם יכול לכתוב החיבה וע"ק לסברתו דמר דכל השמות כאלו יכול לקצר ולכתוב שמריה זכריה במי ששמו וודאי שמריהו זכריהו מפני שהן חיבה לא הוי לו ראיה מתוספות משום ת"י והוא כתב לכולי שינויי דתירץ ראשון הוא ול"ל דנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועים. וליכא לעז א"כ כשהשמות דומין זה לזה. שהכינוי דומה לשם לכתחילה כשר אף בכינוי עכ"ל התוספות. ובאמת קשה לי שאין לי ראיה כלל מן התירוץ השני שתוספות דקדק בלשונם שהכינוי דומה לשם פי' כגון בנימין בומי שמואל מואל ועכ"פ השם מובהק והכינוי הם שם אחד לאפוקי דחזקיה וחזקיהו הן שני שמות וקי"ל ומן התירוץ הראשון יש לו ראיה לפי סברתו דמה שכתבו דנקיי הדעת היו שמותיהן ידועים. רצונם לומר מתוך חשובתם היו מוכתרים בכינויי שמות הרבה עפ"י חכמתם כמו מרדכי א"כ כל שמותיהן ידועים הן השמות מובהקים שלהם הן כינוייהן לכן ליכא לעז כשכותבין בגט בלשון יודעים שהמגרש הוא מרדכי שכולל לשמות הרבה א"כ ה"נ מתוך שהתלמוד כנ"ל בפי הבריות יודעים כשכותבין חזקיה ויונתן בגט שהמגרשים הם חזקיה ויהונתן כו' שפירשתי: אבל לסברת דמר והגאון ר' ישעי' ז"ל קשה. הא"ך יודעים הבריות שמתתיה הוא מתתיהו שלא יהא לעז ודי בזה למבין: לכן נראה לע"ד מי ששמו וודאי מתתיהו או שמריהו או חזקיהו א"א לכתוב חזקיה או מתתיה הואיל ולא נמצא בתלמוד וכל השמות הדומין להן. ואין להקשות הלא גם מצינו מתתי' בן שמואל הא"ר כל פני המזרח ביומא ותמיד לא קשה מידי חדא די"ם גורסין מתיא בן שמואל כמו ר' מתיא בן חרש ואפילו לספרים דגרסי' מתתיה כיון דליתא אלא במסכה בחד גברא ובחד עניינא לא עדיף מקרא דכתוב כמי מתתיה וכו' מן דין כיון שמצינו להרב המובהק ר' יעקב ווייל ז"ל לית ליה סברא זו שכתב ירמיה וירמיהו שני גיטין ור' ירמיה מצוי בתלמוד כמו חזקי' ויונתן ויותר שכמה ר' ירמיה הי' ולפי התוספ' דקדושין צ"ל דהרי ירמיה בר אבא היו חד תלמיד חבר דרב וכו' ובאמת הוא ופירשתיו ויישבתי אותו שפיר הם דוחק לומר תרי ר' ירמיה בר אבא קוף קוף ר' ירמיה הוא מלא בתלמוד ופסק ב' גיטין לכן יש לדקדק בדברים אלו ושבח אני את המדקדקין ולא את הזריזין:

ומה שכתב מר לולי דמסתפינא ושרא לי מרא ה"א דקדק שמות וכו' ושפיר קאמר וודאי ושרי מארי דאברהם לכל בעלי תורה שלומדים לשמה וראי' דמר אינו ראיה והוא דומה למה שאמרו אלא הוי רב גביהה מבי כתיל הוה מתרגם לגלג ומדמה כמי שמתרגם קיכה ודימיכה כמו שגבי אליהו הנביא הוא חד גברא וקורין אותו בכל מקום אליהו חוץ מה' מקומות שקורא אותו אליה ודרשינן שנטל יעקב ממנו ת"כ ה' אלצעות לגאול אותנו ב"ב כן כרמזים ג"כ בשמות אחרים עניינים נסתרים בפרט ד"ה שניתן לדרוש כדאיתא במגילה כל דצריך א' ובין אלל לאלל לכן נ"ל שכל אלו הן דקדוקי סופרים שרזה משה רבינו ע"ה ועליהם נפל הדברים ופירש רש"י בגמרא אפי' שהסופרים עתיד להתחדש ומלבד שהגמרא רים זבחים כמי אסדדי זבחים וגיטין קרבנות צריכין לשמן וגיטין כמי צריכין לשמן מ"מ קרבן שחט כשר וגט שחט פסול ש"מ דצריך כוונה גדולי' בשעת הגט שיופרדו זה מזה וזה מזה מעט ומעלי וזה ספר כריתות שני כריתות ולפי אותיות שם הבעל ושם האשה מעולים למעלה באחיזתם וכשנכתבים השמות כהלכתן בגט או הם נפרדים למעלי' ג"כ ומותרת לכל אדם. אמנם ח"ו כשמשנין אות אפי' נקודה שנא' אינו גט ונתהפך הפסוק ח"ו אל זר יבוא ח"ו לכן קטן מדור המבדיל ודי בזה:

הנה אסור הגאון כל כבודתי במה שכתבתי הוא לש"ש לכן אם ניחא למר במטותא כמתיק לטעמים סוד יחדיו וימחול רום כת"ר שלא הארכתי לפי גודל מעלתו כי ענותנותו תרבני למחול לי כתבתי בנחילה מפני טרדות המצוי שם בכל עיר ודי"ש כאום אהובו כאמן מנחם מענדל:

שאלה עח

יגדל נא שלום הגאון מופת הדור והדרן כל ישראל ואורו מעין החכמה ומקורו פ"ה ע"ה כ"ש ר"ג מוהר"ר מענדל כר"ו יאיר כאור שבעת הימים לעולמי עולמים:

אגרת מכ"ת החמודה מכל כבוד עטורה כלשם שבו ופטדה הגיעני ושמחתי כבעל כל הון ברואותי דברי מכ"ת הנחמדים ויהי' בפי כדבש למתוק ויען כי אין ראוי משוא פנים בדברי אלקים חיים ראיתי להשיב על דברי מעלתך אשר השיב על דברי שכתבתי בענין שם מתתי' ומתתיהו דכראוי לכתוב לכתחלי' מתתי' כיון שקוראין אותו מתתי' לא יהא אלא חניכתו שכן כתב בעל הת"ה ז"ל גבי שם חזקי' וברור הוא. והקשה מכ"ת א"כ לפי זה כל השמות שכמותם הוי דיקא הכי כגון זכרי' זכריהו שמרי' שמריהו. א"כ למה גבי שמריה כתב ת"ה הטעם כי לא שמענו מימינו שא' עלה לקרות בתורה שמריהו ועוד טעמים אחרים שאכתוב לקמן ומכ"ת כתב עליהם שהם טלאי ע"ג טלאי ולקמן א"ה אשיב ע"ז וא"כ הקשית למה לי הני טעמי המעולאים תיפוק לי' מהאי טעמא דגבי חזקי' ומסיק מכ"ת אלא ש"מ דלא אמרינן כה"ג אלא אשם חזקי' וכה"ג שמצוי בגמרא על כל גדולי' אבל שמרי' שלא נמצא בתלמוד מהי תיתא לומר ולעלות על הדעת שמריה הוא כינוי לשמריהו וכו' וא"כ עולה מזה שגם מתתיהו שלא נמצא בתלמוד שיוכל לומר שהוא חניכה וכו' ע"כ תוקף דברי מכ"ת בקיצור:

והנה טרם אשיב עליהם איתבא כהי דיתיבא למכ"ת כל דבריו שגם אשמיענך תלמוד ערוך פרק אלו טריפות דף ס"ז כדתני מתתיה דהכא מתתיה עוד תלמוד ערוך פרק קמא דעירובין דף ד' משמיה דרב כהנא בר מתתיה ואפשר דכאלה רבות הם וא"כ אפי' לפי דברי מכ"ת כבר יצאנו ידי חובתינו בשם מתתי':

אבל לי תימא גדולה על מכ"ת דמלבד דמכ"ת תלה בסברא שאין לו יסוד כששם הוא בתלמוד הוה חניכה ידועה ומפורסמת ואם לאו לא הוי חניכה והלא אין לנו חניכה גדולה ומפורסמת מזה שכל העולם קורים אותו כן א"כ אין לך חניכה גדולה מזו אפילו לא היה שמו מעולם כן וא"כ מ"מ אם זה הא"ש שמו העיקר הוא מתתי' הכי כתבנו כהלכתו ואם שמו העיקר הוא מתתיהו אלא שהעולם קראו שמו א"כ קראו שם מתתיהו למתתיה ואין לך חניכה גדולה מזו וכי מה שמחניכי' העולם אין זו חניכה לא תהא כזאת בישראל אלא אפילו אם לא היה חניכה מ"מ הוי שינוי השם שהיה העולם שמו וכתבו לו שם אחר וא"כ דמי מכ"ת כדלא גמרנו הלכות גיטין כלל שכל הפוסקים מלאים מזה דאם נשתנה שם אחד והוחזק שמו בכך שקורין אותו כן ונשתקע שם הראשון לגמרי אפילו אם השמות לא קרבו זה אצל זה כל הגולה כמ"ש הב"י רבקה שנשתנה שמה חנה אם גרש בשם המובהק שקורין אותה בו לא גרע מחניכתו דכשר ולע"ג דהתם בדיעבד אבל לכתחילה צריך שני שמות או שני גיטין כמו שפלפל הב"י ואין כאן מקומו שאני התם דהתם איירי שנשתנה שמו ר"ל שבתחילה היה קורין אותו בשם הראשון וא"כ חזרו לקרותו בשם השני וא"כ גם שמו הראשון שמו הוא אבל אם לא קראו אותו מעולם בשמו הראשון כגון בנידון דידן דפשיטא דלא קראוהו העולם מתתיהו דלא נשמע מעולם שיקראוהו לאחד מתתיהו ודאי זהו עיקר שמו וכשר לכתחילה:

ואפילו את"ל שלא לחלק בכך מ"מ לא דמי דמה שכתב הב"י דאם נשתנה שמו ונעקר שם הראשון כשר בדיעבד דווקא היינו לשיטת הרמב"ם דפסק בש"ע כוותיה דחניכתו לא כשר כ"א בדיעבד אבל בעל הת"ה אזיל לשיטת הרא"ש והתוספות דחניכתו שידוע שכל העולם קורין אותו בו כשר לכתחילי' א"כ ה"ה בשינו שמו לגמרי וקראו אותו בשם אחר לגמרי ונשתקע שם הראשון הוי כחניכתו וכשר לכתחילי' דמה לי שהב"י דימה הכותאים לענין דיעבד ה"נ להרא"ש לכתחילה דבזה לא נחלקו דאם באנו לחלק בין חניכה לשינוי ממש א"כ מנלן לב"י לדמותן דלמא גם להרמב"ם לא דיי אלא ש"מ הד מילי נינהו דוק ותשכח שדמו הפוסקים בכל מקום שינוי השם לחניכה וכן מוכח מדברי הרא"ש בסדיא שהקשה אמה שכתב דמי שיש לו שני שמות במקום אחד צריך לכתחילה לכתוב שניהם וגבי חניכה כשר לכתחלה ותירץ דחניכה איירי שהכל קורין אותו כך. א"כ מוכח דגבי שינוי השם כמי אם הכל קורין אותו כך כותבין לכתחלה דאל"כ לפלוג מינה ובה דתרווייהו איירי שהכל קורין אותו כך אלא חילוק בין שינוי השם ממש לחניכה אלא ש"מ דא ולא אחת הוא ותדע דהכי תקיים דגבי משועד אעפ"י שהיכו שמו ממש מ"מ כיון שהכל קורין בשם יהודית כותבין לכתחילי' בשם יהודית הרי מבואר דאפילו בשינוי השם אם קורין אותו בשם זה כל העולם הוי שם זה שמו המובהק וכותבין להרא"ש לכתחילה ופשיטא דאין לחלק אם קורין אותו בשם הראשון תמיד או בשם השינוי דהא חניכה הוא כשם שני ואפ"ה למה שדימה אותם הרא"ש להדדי משמע דגם בשם השני שנשתני הוי כחניכי' דכותבין לכתחילי' אם קראו אותו כך. וא"כ בנדון דידן כיון ששינו שמו למתתיה אם אי אפשר להעלות על הדעת שיהא חניכי' א"כ הוי שינוי השם לגמרי וכיון ששמו העיקר הוא מתתיהו לא מצויא שנאבד אלא שלא היה בעולם כלל פשיטא דלהרא"ש כותבין לכתחל' ומה מאוד הפליג מכ"ת לדבר דהוי לע"ז שיאמר לא זהו בעלי וזהו תימא דהעולם קורין בשם זה ואם יראו אותו יאמרו אחר הוא ולפי דעתי היפך אם יכתבו מתתיהו לא יכירו כלל:

והנה חפרתי היטב ללמד זכות על מכ"ת ולא יכולתי מה שכתב מהי תיתי על הדעת שמתתיה הוא חניכה למתתיהו כיון שכל אחד הוא שם בפני עצמו עכ"ד. ואלו הדברים עצמם הם סתירה לדברי מכ"ת דהוא הנותנות דהרי אנו רואין שקורין אותו מתתיה וא"כ אם אי אפשר להעלות על הדעת לחנוך למתתיהו מתתיה א"כ ע"כ שמו מתתיה ויצאנו בזה:

אם לא שיאמר מכ"ת דאמרינן דהעולם טעו וכינוהו מתתיה ושם המובהק שלו מתתיהו. ואני אומר מלבד דחמכא ליילים למכ"ת מהאי דעתא לומר בכל השמות כאלו אשר הם לאלפים ולרבבות דבכלם טעו ומהי תיתי לתלות בטעות כיון שמריהו הוא שם אחר וא"א להעלות על הדעת לכנותו מתתיה למה נרבה בספיקות לומר כי היו כולם עמי הארצות ולא ידעו את התורה ושינו שמו בטעות אלא אפילו אם היה כן כיון ששינו שמו כן אפילו בטעות מ"מ זהו שם שלו כיון ששמו ידוע כן ומה לי ששינו שמו במזיד או בטעות דמ"מ שמו מוחזק בכך דהא בגמרא גבי מרים ופורתא שרה דכתבו הפוסקים בזה דדי בדיעבד אפילו בא' מהן. לא חלקו בין אי קרי ליה הכי במזיד או בטעות:

וכן כל הפוסקים שכתבו דין שינוי השם לא הזכירו אם נשתנה השם בטעות או במזיד ופשוט הוא ואין צורך להאריך כלל ויאמין לי מכ"ת כי אם היה הבעל ת"ה ז"ל עומד לפנינו ומפרש כוונתו שכיון לדעת מכ"ת לא לייתבא ליה דלא הוי חניכה כשר אלא הנזכרת בתלמוד דמנלן לבדות סברא זו מלבו דלפי

זה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

זה הינו צריכים לומר דגם הרא"ש שהכשיר החניכה הוי דווקא כה"ג עם שלא כבר בדבריו ולא דבר בזה ולא עלתה על לבו · ומ"מ שכתב הרב מלך שנעשה מכ"ת סניגור על ישראל כי כולם חכמים ובקיאים בתלמוד ולשונם בלול בלשון תלמוד · ומ"מ כש"כ ופירש דברי התוס' שכתבו דנקי' הדעת היו שמותיהן ידועים וכתב מכ"ת דר"ל מתוך השיטות היו מוכרחים בביטוי שמות הרבה עפ"י הכתבה כמו מרדכי וכו' אין הפירוש הזה אומר כי אם דלעני והרי הרא"ש כתב זה הפירוש ואמר דברי' בהדיא שר"ל שהכל קוראים אותו כך אם לא כשעולה לתורה או חותם קוראים אותו בשם המובהק ולא אלה שדבר לא בתשובה ולא בהכמה ולא כתב זאת אבקי' הדעת כ"א על כל העולם וכן הוא כוונת התוס' שהרי הת"ה השוה דעת התוס' ודעת הרא"ש לא כדברי כת"ר וא"כ כיון שהכל קוראים אותו כך הוי שמו המובהק ולע"ד אין לך אדם בקיאים עם מכ"ת לומר דמתתים לא הוי חניכה למתתיהו · הגם כי הוא הם בפני עצמו נמי ג"כ מ"מ רגילים העולם לקרא בם אדם · ואם בזמנינו וכיוצא בהם מקרי כינוי כ"ש שמרים לשמריהו מתתיים למתתיהו שהעולם מבליעים הוי לקצר והאריכות בזה אך למותר ופשיטא דלדעת הרא"ש כל קצור השם שהכל קורין אותו בכך שרי לכתחילה לכתוב קצור השם :

ומה שהקשית לשאול דא"כ למה לי' לת"ה גבי שמריהו לומר טעמים נקודים ומשולשים לדעתך היפוך לי' משום טעמא שכתב גבי חזקי' · מלבד שאין קושיא לריכה לפנים כלל דהת"ה מילתא פסיקתי' נקט דגבי שמריה אין אנו צריכין לומר דהוי חניכה כלל אלא שם המובהק שלו הוא כך ולא צריך לא לראי' מתוס' והרא"ש כלל :

הנה כלהו מדברי כת"ר שלא דקדק בדברי ת"ה שכתב דהשם חניכה כש"נ שרי לכתחילה א"כ אפילו מי שנקרא יחזקיהו אם כתב חזקיה לא הפסיד דהוי כחניכתו אבל איפכא הוי הספק ע"כ נראה מדברי זה הרב דאם כתב חזקיהו הספק הוא דהוי ופסול לא הוי בדיעבד אבל גבי שמרי' פסול אפילו בדיעבד דודאי אין שמו שמריהו דלא שמענו מעולם וכו' והחליק בינייהו י"ל דגבי חזקיהו כיון דרוב המקומות חזקיהו כמ"ש מהרי"ו וי"ל הק"ן שהוא הם רגיל לכתוב חזקיהו שכן הוא הרוב א"כ קרוב לכתוב חזקיהו כמו חזקי' אלא ביה הספק בחזקיהו מה שאין בחזקי' לכן עדיף לכתוב חזקי' אבל שמריהו שלא נשמע מעולם לקרותו לתורה שמריהו פסול אפילו בדיעבד גם לא מצינו כ"א אחד בד"ה כמ"ש הב"י :

אלא שמצאתי שכתב מהרמ"א ז"ל גבי חזקי' דמי שידוע ששמו חזקיהו אם כתב חזקי' כשר אבל לא איפכא וזהו תימא דמבואר בדברי הת"ה דקאי אלכתחילה כמ"ש והייתי יכול לתרץ דהת"ה קאי אמי שלא נודע אם שמו המובהק חזקיה או חזקיהו אז כותבין לכתחילה חזקי' אבל הרב קאי אמי שידוע ששמו חזקיהו בוודאי אפ"ה אם כתב חזקי' כשר אלא שאין נראה מדברי הת"ה כן שהרי כתב א"כ אפי' מי שנקרא יחזקיהו או חזקי' וכו' משמע דאפי' מי שנקרא בוודאי כן ויש לדחות דר"ל אפי' את"ל שנקרא חזקיהו מ"מ אכן לא ידעינן · אך כוונתו אם אפי' הוא שמו חזקיהו לא הפסיד מ"מ קשה מנ"ל להרב כן · ועוד דראיתי בספר דרכי משה שהביא דברי הת"ה משמע שהסכים זו לקושיא מדבריו גם כתב בשמו דאפי' מי שהי' נקרא חזקיהו וכו' ולא הביא מ"מ בת"ה לפני זה דמיירי באינו ידוע א"כ משמע דאפי' בידוע מיירי גם שהעתיק לשונו אם נכתב חזקיה משמע דלדיעבד קאי לא כמ"ש בת"ה בנוסח שלנו אם כותבי' משמע אפי' אם כותבין כן לכתחילה לא הפסיד וכן העתיק הב"י ז"ל **והנלע"ד** לתרץ דברי מהרמ"א עפ"י מה שכתבתי לדברי הרמב"ם לא כשר חניכתו כ"א בדיעבד כמ"ש הב"י בש"ע ומהרמ"א לא נחלק עלי' א"כ לדידן אין כשר אלא בדיעבד אם כתב חזקי' דלא יהא אלא חניכה אבל ת"ה דמשמע דס"ל כדעת התוס' והרא"ש דכשר לכתחילה כותבים אפילו לכתחילה :

אבל מה שכתב מדברי מהרמ"א שפסול אפילו בדיעבד אם כתב חזקיהו בזה נראה לע"ד דלא משמע כלל הכי מדברי הת"ה שלא כתב אלא דהתם לא הפסיד והכא הפסיד ופשיטא שהב"י כותב דפסול אפי' בדיעבד :

ועוד קשה לי' דא"כ באינו יודע איך שמו אמאי כותבים לכתחילה חזקי' כמ"ש הש"ע ומהרמ"א לא נחלק כיון דחזקי' הוי כחניכה וחניכה לא כשר כ"א דיעבד לדברי הב"י ודוחק לומר דהב"י סמך על טעם הראשון של ת"ה הואיל דנמצא בתלמוד חזקי' והאחרונים נקראו בשם ראשונים וכו' כיון דת"ה דחה זה הטעם ועיקר סמיכתו משום חניכתו א"כ לדידי' דחניכה כשרה דווקא דיעבד אמאי הכשיר לכתחילה ועל הב"י הוא אפשר ליישב דהוא ס"ל דאף דחניכתו דעלמא אינו כשרה לכתחילה אבל חניכה דחזקי' וחזקיהו כיון דדומים ממש זה לזה שרי לכתחילה כיון דאיכא תרתי לטיבותא ונצטרפו בו תרי טעמי דתוספות ששמו ידוע בפי כל שנקרא חזקי' בפי כל העולם גם החניכה דומה לגמרי לשם :

אבל מהרמ"א שלא הכשיר כ"א בדיעבד לא ידעתי ליישב כיון דחניכה כזו שרי לכתחילה ול"ע · יהיה איך שיהי' מ"מ עלתה המסקנא דגבי חזקיה אם אינו ידוע איך שמו דכותבין חזקי' לכתחלה אע"ג דספק דחניכ' אינו כשרה כ"א בדיעבד אפ"ה בזה כשר לכתחילה · א"כ גבי מתתי' · ומתתיהו נמי אפי' לא מצינו בתלמוד מתתי' ואפי' אי לא הוי חניכ' מ"מ הוי שינוי השם וכבר הוכחנו דשינוי השם הוי כחניכה וא"כ כותבין מתתי' ואל"ל שמצינו בתלמוד מתתי' ג"כ ואם כתב חזקיהו או מתתיהו אעפ"י שאני מדמה להכשיר בדיעבד לא אעשה מעשה כיון שמהרמ"א פסל אפילו בדיעבד מה שהקשה מכ"ת מה"ם דבתרי גברי לא שייך ליזיל בתר רובא וכו' אני אומר דלדקו דברי הת"ה הרבה דהא קיי"ל כל דפרוש מרובא קפריש כיון דהתרי גברי כמאלו בעזרא השמות שמריה והם שמריהו לא נמצא כי אם במקום אחד אמרינן דהאי גברא ברים מרובא השם הזה שמשפחות שנקראו שמרי' ומספקי' אמת שמריהו · ואע"ג דאיכא למימר דאפשר דהיו כמה משפחות בישראל שלא נזכרו במקרא ונקראו שמריהו מ"מ אכן בתר עלי' דאיכא קמן אזלינן ורובא דאיכא קמן · דאלת"ה בטלו כל הראיות שכתבו האחרונים בכל שמות והביאו ראי' מן הפסוקים ודלמא גברא אחרינא הוא · דלא נזכרו בפסוקים אלא ע"מ דמספקי' ע"מ הפסוקים נקראו דרגילים לקרות על שמות הנזכרים בספרים כן י"ל על כל דברי הפוסקים שבנו יסודם על הספרים דלא כדברי מכ"ת שכתב ע"ז הטעם ההוא שלא ע"ג שלא דא"כ לא הנחת מקום לכל האחרונים שבנו יסודם על הספרים מה שכתב בשם שם כזה ודילמא היו אנשים אחרים שלא נזכרו בספרים ונקראו על שמם אלא מ"מ רגילות הוא לקרות ע"ש הספרים או כיון דנמצא בספרים כך משמע גם שאר אנשים שנקראו בשם זה נקראו כך וכן אם הרוב כתוב בספרים כן משמע זהו עיקר השם בכל האנשים והמיעוט יצא מן הכלל :

ולא דמי לירמי' וירמיהו דהתם לא נמצא רק תרי גברא א' ירמי' וא' ירמיהו שהביא · ולא שייך למיזל בתר רובא · דמה לנו שהביא נקרא ירמיהו ברוב המקומות מ"מ איכא גברא שנקרא ירמי' וא"כ דילמא האי גברא ממשפחתו קאתי לא משהביא אבל שמרי' שנמצא כן ב' אנשים א"כ הם ב' משפחות כן ושמריהו לא נמצא כ"א במשפחה אחת וודאי כל דפרים וכו' · וא"כ דברי הת"ה לא נקודים ולא משולשים הם ויהא רעוא דכל כי הני מילי מעליותא לימרו משמאי ובלאו ספק כי מכ"ת לא דק והגב"י ישמא כתבי' לקושיא זו דלא כדבריך שמהרי"ו נחלק על הת"ה :

והשתא הוזהנו עוד תירץ גבי חזקיהו מה שפסק הב"י לכתוב לכתחילה אפשר דהטעם הוא ג"כ הכי · כיון דחזקי' נמצא שמות הרבה אנשים · וחזקיהו לא נמצא כ"א בחזקי' המלך · מה לנו שנכתב ברוב חזקיהו גבי' אפ"ה לחזקיה המלך היה עיקר שמו חזקיהו כיון דהרוב נכתב כן · אבל האי גברא מאן לימא לן דנקרא ע"ש חזקי' המלך · דלמא על שמות האנשים אחרים ברוב אנשים נכנסו ומהם קפרים וכן ס"ל לב"י דכתו דת"ה דמה הטעם · שכתב הואיל ונמצא בתלמוד וכו' דשמא התלמוד קיבל מ"מ טעם זה דריבוי אנשים נשאר קיים הואיל וסמך עליו ת"ה גם בשמרי' הגם כי איכא התם עוד טעמא אחרינא מ"מ ס"ל לב"י דקושיא דעלמא בסדר גטין כמה פעמים דאזלינן בתר רובא דגברא ובזה נתיישב גם דברי מהרמ"א דבידוע ששמו חזקיהו לא כשר כ"א בדיעבד כשאר חניכות ובאין ידוע כשר לכתחילה וכן נראה אמת בלי ספק :

וא"כ גם מתתי' כיון דרובא דגברי נקראו מתתי' כתבינן מתתי' ולא עוד אלא שגם הת"ם ששמו מתתיהו נקרא מתתי' ג"כ כמ"ש א"כ חד טעמא הוא ודי בזה :

ומה שהשיב מכ"ת עלי במ"ש שלפי דעתי דקדוק זה הוא שלא לצורך אי כתבינן בו' או לא דהכל חדא שמא הוא דברובא כש"ג מצינו שלפעמים נקראו בו' ולפעמים בלא ו' ומכ"ת השיב ע"ד הסוד אמרתי אין לנו עסק בנסתרות ואלמלא ירדנו לעניינים כאלו בנסתרות בלתי ספק שהיו חלילה כמה גיטין פסולין עפ"י השם שכתבו לו מאתו ית' אשר שם שמ"ו בארץ והיינו צריכין לדקדק במלא וחסר ואלמלא היה נחסר אות אחת היה פסול יותר מבמ"ת כי אלו צריך להיות מלא לספלים שום מספר גמטריא נוטריקן ויש בזה פסול ממזרות אלא אנו אין לנו אלא שם שהעולם מכירים אותו ויודעים שהוא הוא גם איך העולם כותבין אותו ואין להאריך בזה ומה שמסיים מכ"ת ברוב ענוותנותו ושאל את פי אם רצוני להמתיק לפעמים סודיסודיו וידע מכ"ת כי אין לי נחת רוח בעולם הזה כ"א להתעסק ולישא וליתן בהלכ' ובדברים חדשים המתחדשים בכל יום מחכמים הראשונים גם אחרונים אשר המה חיים עודנה בבן אהובי אל ימנע מכ"ת טוב מבעליו וכל חדש אשר יש תחת יד מכ"ת יודיעני גם אני אשוב עליהם עד מקום שידי מגעת באהבה וחבה ולא אהובי אם שלהבת האמת שלהם לפעמים בשפה יתר אל יחוש מכ"ת אל לבו כי אורייתא הוא דמרתחא לפעמים ותוכה רצוף אהבה ואהבת עולם ואת והב בסופה בכן שלום מכ"ת יגדל לעד כחפץ נפשו הרמה והחשוב' ממקום גבוה ורמה חלוצי :

שאלה עט איש רע מעללים א' נשא אשה במדינה אחת ושינה שמו ושם אביו והוחזק שם בגלותו שם ובשם אביו ואח"כ ברח מהם והנה הקרה ה' שתפסוהו ונתרצה לגרש אותה ולשלוח לה גט עתה צריך עיון איך לעשות בשם אביו אם לכתוב שמו האמיתי לבד או לכתוב שתיהן כדרך שעושין בשמו :

תשובה כבר נודע מה שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ז סי' י"ב בא' שנשתמד אביו והי' שמו יוסף בי"ם ואחר שנשתמד אביו הניח שמו של אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל לימים גירש את אשתו באותו השם והכשירו הגט ותמה הרא"ש ז"ל על שמכשירין אף אם מותר לאדם לשנות שמו כדאמרינן ג' דברים מבטלין את הגזירה שינוי השם אבל שם אביו האיך יכול לשנות והרואי' גט וכתוב בו יוסף בן שמואל ואמרי אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון עכ"ל והביא הטור דבריו סוף סי' קכ"ט והנה דבריו סתומים כי לא פירש איך לכתוב אם שם האמיתי לבד או גם שניהם וכן בעלי הש"ע סתמו דבריהם :

והאמת צריך עיון גדול כי כל אחד מהדרכי' האלו הוא בחזקי' סכנה כי אם נאמר לכתוב שם האמיתי לבד כמו שנראה לכאורה מתשובת א' שהביא הב"י סי' קכ"ט בשם אורחות חיים שכתי' תשובת רש"י ז"ל בעובדא כי האי ששינה שמו ושם אביו והוחזק כן במדינה ופסק כיון דנתייחדם עמו אין לקשר בו ולולא שחששא שלא להוציא לעז על הבנים הייתי מסכים לרדות הרשע ולכופו עד שיכתוב לה גט בשם שבזור לו ולאביו אבל עתה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

ממה אין השכון בדבר הר מב"ל שצריך לפרשו משמע קצת דבשם זה לבד הני ועל התשובה זו כתב רבינו הב"י בש"ע ז"ל הכי על תשו' הרא"ש דיי"ל דהא בגמרא לא תליא משמע דהתשובה זו ותשובת הרא"ש חד ענינא קא לתרווייהו דבה דקי' עולה לכתחילה יגרש בשם שברור לו ולאביו וא"כ משמע דשם הברור לחוד הוי אלא שצריך טעם כיון שהוחזקו שם אביו בשם שאחר א"כ הדרא קושיי' הרא"ש לדוכתי' דהוצאי' במקום הכתיבה יאמרו שלא הוא המגרש כיון ששמו שם יוסף בן שמואל והוא גירש בן שמעון דהא פרק השולח גבי בלשנוני היה משנה שמו ושם אביו כתב הרא"ש דאין פירושו שהיה במזיד אלא שהיה לו ב' שמות א' במקום הנתינה וא' במקום הכתיבה וקרא שינוי דאם יגרש בשם מקום הכתיבה כראה שינוי מקום הנתינה אם תבא לינשא ויאמרו גבי לא זהו שגירש כו' הרי שינה במקום הנתינה חיישינן ללעז:

גם בתשובת ב"י דף ע"ו מייתי עובדא מעין כה"ג ופלפל שם מאוד בתשובת הרא"ש הנ"ל ומסיק שם שכופין אותו שיגרשנה בגט שיהיה כתוב בו שם אביו האמיתי משמע כמי שאי שמא לחוד וצריך טעם למה ולקמן אי"ה ניישב דאין ראיי' מתשובות אלו:

ואם באנו לומר דיכתוב פלוני דמתקרי פלוני ויכתוב שם אמיתי לעיקר והשני דמתקריא גם זה לא יתכן בעיני כיון דמטעמיה דהרא"ש דא"א לשנות שם אביו א"כ יכתוב שקר דמתקרי והרי זה אינו שמו כלל:

ואע"ג דלכאורה נראה מדברי הרא"ש דלא איכפת לן בשקר בשם אביו כיון ששם עצמו אמיתי דאלת"ה למה לי' להרא"ש שהרכיב שני טעמים שכתב אבל שם אביו שאיך יכול לשנות והרואי' גם שכתב בו יוסף בן שמואל הוי ולמה לי' כולי האי לטעמא דהא ברור לן שהוחזק אביו בשינוי זה בכל העולם וכולי עלמא ידעו שהיה שם אביו דאז ליכא למיחש לרואי' לית לן בה ואמאי והרי שקר העיד שאמר שהוא בן שמואל ואינו אלא בן שמעון כיון שאינו יכול לשנות שם אביו אלא ע"כ לשקרא לא חיישינן בשם אביו כיון דאין שם אביו מעכב בגט כמ"ש הב"י אין השינוי פוסל בו כמו מקום לידה אבל מחמת רואים חיישינן דשם אביו ידוע לכל ואיכא למיחש לקלקולא וכמ"ש הב"י בהדיא וכן כי בתשובותיו הלא הדבר בעצמו כי נראה לו כן ולי נראה דלא"ה נפרש לכאורה דברי הרא"ש אלא כדבריו ממה קושיא זו וא"כ יש ראיי' גדולה לדבריו וא"כ אם שכתוב דמתקרי אף דהוי שקרא מ"מ כיון דהוו ליכא משום רואי' כיון דכתיבי תרווייהו לית לן בה מ"מ כמי דבדיעבד הי"ל להרא"ש דאין שינוי פוסל בדבר שאינו מעכב אבן ליקום ולעבור לכתחלה לשנות לכתוב דמתקרי מה שהוא שקר:

וכן בתשובות הב"י דמוכח דבגט היה כתוב וכל שום דאית ליה ולאבהתי' כמבואר שם שזהו עיקר טעם של ההכשר שבאור דמתני' וכל שום בשם אביו כמו בשם עצמו וכן הביא הרא"ש דלמאי הלכתא כתבינן וכל שום דלאבהתי' אין להקשות איך כתבו וכל שום הרי שקרא שאין לאביו שום שם אחר הת' כמי דיעבד הוי מינו יש לדחות דמשמע שם דהחכם הבאור הסתיר אפי' לכתחלה מטעם זה כמו גבי שמו ולא השיב עליו הב"י אלא מטעם רואין ולא מטעם שקרא:

אבל בלא"ה לא קשיא כלום דהתם היה כותבין בכל הגיטין וכל שום אפי' אי לא ידעינן לי' שום שם אחר שכל המקיים הוא ע"פ טופסות הכתבים שכתבינן בכל הגיטין כן ולא חיישינן לקושיי' ר"ת ז"ל דאף דלא ידעינן לי' שם אחר חיישינן שמא יש לו שם שאינו ידוע וכן משמע הם מתשובת החכם השיב להחכם השואל: ותדע דהא בעובדא דב"י לא ידעו שהיה שם אביו ואפ"ה כתב בגט וכל שום ופשיט' היא א"כ וכל שום לא קשיא מידי דבלאו הכי כתבינן ליה אבל דמתקרי' דלא כתבינן אלא א"כ ידעינן דאית לי' שם אחר בודאי הוה שקר ובמה שכתבנו הנוסחי יש לספק כאן ואין להביא כלל ראיי' לא מתשובת הרא"ש ולא מתשובת הב"י דלמא מאי דכתב הב"י דיגרש בשם שברור פי' שם וכל שום כמבואר בתשובותיו הב"י כיתבין וכל שום דלכן הכשיר בדיעבד משום וכל שום כתקנת ר"ג ורש"י ג"כ הי"ל כה"ג והטעמים דכתבינן בכל גיטין וכל שום וא"כ מ"מ יגרש בשם ברור הי"ל כמאמר גיטין וכל שיכתוב שום דאז ליכא לעז ויכתוב גם שם שאמיתי אבל לגרש בשם אחד לבד אין ראיי' כלל דודאי חיישינן לרואי' ואע"ג דבתשובות הרא"ש לא נזכר וכל שום מ"מ הרי גם הרא"ש הי"ל דצריך למכתב בכל גיטין וכל שום ועוד מאן לימא לן דבעובדא דהרא"ש לא ידעו שהיה שם האב דכן משמע שמא דליכא וא"כ לשיטתם דמכשירין שם והי"ל דיכול לשנות שם האב א"כ דינו כמו בשמו וצריך וכל שום וא"כ שום אחד מהכרים אינם כנוים אבל אי נחית לעומקא דדינא ומהם דברי הגמרא והפוסקים נראה ברור כי הדרך הראשון היא יותר ברור כי יש לדקדק מאוד בסוגי' דמתניתא פרק השולח עם פירש"י והתוספות והרא"ש והר"ן בהא דאמר רב אשי והיא דלמחזק בתרי שמי ופירשו כולן ז"ל שיודעי' בשני המקומות שיש לו שתי שמות אלא שאין יודעין מהו השם ולכן צריך וכל שום אבל לא איתחזק שאין יודעין במקום הכתיבה שיש לו שם אחר וכן איפכא לא ידעו מגורשת

וא"כ תימא גדול על תימא כיון דכתבי הרא"ש והתוספות דתקנת ר"ג היתה משום קלקולא לבני מקום הכתיבה או מקום הנתינה שאין יודעין שיש לבעלה שם זה במקום אחר ויאמרו לא הוא גירש וא"כ איפכא מסתברא ולא איתחזק בתרי שמי שיודעין שיש לו עוד שם אחר אין נראה כ"כ לעז דמאיזה השם שאמר שיש לו אבל לא איתחזק שיש לו שם אחר איכא לעז טובא דודאי אחר הוא ובאמת בדברי רש"י אין זכר בגמרא ללעז כלל ומדבריו נראה דאין הטעם משום לעז כלל רק הטעם משום שינוי השם דבאתחזק כאן שיש לו שתי שמות ולא כתבינן אלא אחד כאלו שינה שמו בכוונה שהרי יודעים שיש לו עוד שם ולכן אינה מגורשת אפי' בדיעבד כיון ששינה בכוונה אבל לא איתחזק אין לנו אלא שם שהוחזק עצמו בפניו ולא הוי שינוי שם כך נראה מדבריו בגמרא וכן יש לפרש דברי הר"ן ז"ל ואין להאריך רק המעיין שם אשר לפרשו כך:

אלא דקשיא לי דמתני' פירש"י מפני תיקון העולם שלא יוציאו לעז ולפירש"י זה למה לי לעז וגם איפכא הוי כמ"ש ודוחק לומר דרש"י מפרש כפי' קצת מפרשים שהביא הר"ן דתרי גווני הוי דמתני' מיירי בלא איתחזק ואינו אלא לעז כמ"ש ולא תיקן ר"ג אלא לכתחלה ובדיעבד מגורשת ורב אשי בגמ' קאי אדברי ר' אמי שמואל דמשמע מדבריו דאמר היאך מגרשין כשותיהן דאפי' בדיעבד אינה מגורשת וע"ז אמר ר"א והוא דאתחזק דלא הוי שינוי ממש וכמ"ש דלענ"ד לא הוי שתיק רש"י להודיע דתרי גווני הוי ודר' אמר שמואל הוי אפי' וכו' וע"ז קאי ר"א דמי היא שהביא הר"ן מעצמו פירושו וא"כ קושיי' גדולי' הוא לכל מאן דאיפכא הוי וכ"כ הר"ן בשם לשיטת מפרשים הנ"ל דבלא אתחזק הוי לעז כלענ"ד דמדוחק קושי' זו פירשו בעל התרומה והרשב"א ז"ל איפכא כמ"ש המרדכי ז"ל בשם דאתחזק בתרי שמי פירושו שאין בני מקום זה יודעין מהם השם וכן מקום הנתינה אין יודעין מהם דכאן דהוי שני שמות משוני' אבל לא אתחזק שבני שני המקומות יודעין שיש לו שני שמות מגורשת כראה טעמו כמ"ש:

אבל דברי התוס' והרא"ש צריכין טעם עכ"פ ברור דאין הפי' כן כמו שעלה על תחילת הציון אלא ס"ס דאין חוששין ללעז העולם אלא א"כ ידוע שיש לו שני שמות דאז איכא הוכחה אם יראו בני מקום הנתינה שגירש בשם מקום הכתיבה יוציאו לעז כיון שיש לו שם אחר מוחזק בכאן למה לא כתבו גם שם זה כיון שיש לו שני שמות מוחזקין הוי לי' שמו שקורין אותו בב' שמות ושינה את שמו ולא יאמרו שהניח שמו אלא שיש לו שני שמות במקום זה קורין אותו בא' ובמקום השני בשני אלא ודאי אחר היא וכ"ז כתבתי לאיפכא דכתבו שיאמרו שלא גירש ויוציאו לעז על בניי' אבל דברי הרא"ש שיתי יכול לפרש שאין כוונתו שיאמרו שלא גירש אלא שיאמרו שהיא מגורשת מן הדין כיון שיש לו עוד שם לא שיאמרו אחר היא אע"ג דמן הדין באמת מגורשת בא' מהן דלא יהא אלא שני שמות במקום אחד אבל העולם יאמרו דאינה מגורשת אלא שהרא"ש כתב למאה גבי ב' שמות במקום אחד בפי' דהטעם היא שיאמרו לא זהו שגירש ומוכרח היא דלא"כ אפי' במקום אחד ליחוש נמי אלא הטעם היא כמ"ש כיון שהוחזק בשני המקומות ושניהם יודעים שזה הוא שמו ויש לשם אחר ואמרו מדלא כתבי גם השם השני ודאי אחר היא כיון שידוע היא בכל המקומות שיש לו שני שמות ואפי' אם אין אנו יודעין אם בני מקום הכתיבה יודעין שהיא מוחזק גם במקום הנתינה בשני שמות וא"כ י"ל דליכא לעז למה לא כתבו ב' שמות דשמא במקום הנתינה אין יודעין מ"מ כיון שבמקום הכתיבה ידוע שהיה שמו איכא לעז דברור הדבר דהם סברו כי היכא דאנו יודעין שיש לו שם במקום הנתינה ה"ה הם יודעין מאלינו ג"כ כיון דהכניסה בעיר א' ומה שנתגלה בכאן נתגלה גם שם:

והשתא א"ש מ"ש הרא"ש גבי לא אתחזק שאין בני מקום הכתיבה יודעין שיש לו שם אחר וגם בני מקום הנתינה אין יודעין וכתב הב"י לרבותא נקטיה דכ"ש אם בני מקום הנתינה יודעים מהם אחר דליכא לעז כולי האי וכתי' עוד דבתשובת הרא"ש משמע דכשיודעין במקום הנתינה גרע טפי וזהו תימא והשתא נסתלק' תמיהתו דודאי גרע טפי דאין הלעז כמו שהוא כבודו במקומו מוכח אלא הלעז היא מחמת שני שמות שלא כתבו גם השם דכאן וא"כ אם הוחזק בכאן בב' שמות אמרי כי היכי דאנן יודעין היכנו כמי ידעו ואתי לאקלקולא אבל לא הוחזק לא חיישינן למה יוציאו לעז דאמרי השתא אגלאי מילתא והיינו שמו אינו ידוע כ"א מהם אחר דכי היכא דאנן לא הוינן ידעי אינהו נמי לא ידעו ולמה יוציאו לעז דודאי כיון שחזי שם אשתו לא חיישינן שמא יש שם אשה אחרת בזה השם דלאחרי שמות הוין לא חיישינן אלא א"כ הוחזק אבל היכא דאיכא שם הוכחה חיישינן אבל אם מכירין ויודעי' השם שיש לו במקום אחר לא חיישינן נמי ללעז כיון דזהו שם שקורין אותו והוא שם אשתו ודאי זהו אע"ג דאיכא הוכחה ותימה על רבינו הב"י ז"ל דלדבריו הכל תלוי במקו' הכתיבה בב' שמות אע"ג דלא איתחזק במס"כ צריך וכל שום כדכתי' בהדיא ואי לא איתחזק במס"כ אע"ג דאיתחזק במס"נ א"ל כמבואר מדבריו א"כ למה הזכיר הרא"ש וסתר כלל שהוחזק בשני המקומות ולא מקש"כ אינו מעלה ולא מוריד כלל וי"ל דהתם כמי לרבותא נקטה דאם הוחזק במקום הכתיבה אע"ג דהוחזק גם במס"נ דליכא לעז כולי האי ואפ"ה צריך ואי לא הוחזק במס"כ כמי דליכא לעז מוכח אפ"ה א"ל אלא הקי"ל למה. גם עיקר הסבר מדברי הרא"ש שתלוי הכל במס"כ לא הי"ל לסתום אלא לפרש כדרך הפוסק אלא לפירושינו א"ש דאם הוחזק במקום הנתינה איכא קלקולא ומה שכתי' בב' מקומות ע"כ י"ל דלאו דוקא דאכן ידעינן ודאי שהוחזק בב' מקומות דא"כ קשיא רישא וסיפא דמשמע דוקא שהוחזק בב' מקומות הא בחד מהן ולא מיירי וסדר קמא' שלא הוחזק בא' מהן צריך וכבר ישבתי לשיטת הב"י ולשיטתו נראה דידעינן בודאי שהוחזק אלא אמרינן שהוחזק אפי' אי לא ידעינן אלא מחזקת חד מקום אמרינן שהוחזק גם בשני ואיכא קלקולא שא"כ יודעין ברור שלא הוחזק בשניהם גם אפשר לפרש דבשני מקומות שכתב הרא"ש לאו אידיעה קאי שיודעין בב' המקומות אלא כ"ל שהוחזק ונודע בשני שמות בב' מקומות שיודעין שיש לו ב' מקומות ובכל אחד שם א' ומ"מ שידוע הוא אין כוונתו שידוע בב' מקומות אלא אפילו במקום אחד אלא שמדברי רבי' יוסף שהביא הב"י אין נראה כן מכ"כ כמ"ש דהרא"ש עיקר הטעם נקט דהטעם הוא

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הוא דצריך טעם דכיון דידוע הוא בב' המקומות איכא קלקולא דאם היה ידוע בעה"כ אמרינן דגם במס"כ ידוע ואיכא לעז:

ולפ"ז זכינו לדין דגבי אביו הוכרח הרא"ש לכתוב שני הטעמים דללעז לחוד לא חיישינן כיון דלא הוחזק אביו בשם אחר שלא ידעו אלא משם א' וא"כ יאמרו שהיכא שם אביו ובשיכור ליכא לעז כמ"ש ולכן כתב הרא"ש לשנות שם אביו וע"כ איכא לעז שאין זה אביו:

וא"כ אם נכתוב שם אביו הברור ה"ד ולא חיישינן ללעז כמו דלא חיישינן בשמו אם לא הוחזק וכמ"ש דה"כ תלוי שהיכה שם אביו ולא הי' יכול לשנות ולכן כתבו שם אביו האמיתי כיון דלא הוחזק אביו שיש לו שני שמות בציבור אלא הוא הוחזקו ואין חזקתו כלום:

עוד נראה לפרש דהרחי' לריעותא בענין א' שהוחזק בכאן בב' שמות וא"כ שינוי שמו בכוונה וגם איכא לעז א"כ כיון דהוי תרתי לריעותא היכה מגורשת אבל בלא הוחזק דאע"ג דאיכא לעז וכן ב"ב שמות במקום א' אע"ג דאין כותבין שניהם מ"מ ליכא לעז ולא הוי אלא חדא לריעותי' מגורשת ובזה נתיישב גם שיטת הב"י אלא שאר קושיות הב"י ל"ע ולשיטת הרא"ש הוכרח א"ש ולשיטה זו כמו א"ש דנקט הרא"ש ב' טעמים וא"כ גם לשיטה זו בנידון דידן אם כותבין שם אביו האמיתי אע"ג דאיכא לעז כיון דליכא שינוי שם לא חיישינן ללעז:

ומ"מ אעפ"י שאנו מדמין קצת לעשות מעשה וכ"ה שבעל הש"ע השמיטו לגמרי הא דר"א דבעינן הוחזק בתרי שמי משמע דס"ל דאפילו לא הוחזק חיישינן ללעז אעפ"י שיש לתמוה עליהם מ"מ קשה לעשות לכך נראה טוב שלא לכתוב שם אבי הבעל הואיל ובדיעבד כשר אין לך דיעבד גדול מזה וביחוד במקו' עגון וכן עשיתי מעשה בהסכמת שאר זקני גדולי תורה יצ"ו ולכתוב שני גיטין קשה הדבר כי הי' צריכין כמה גיטין ואין להאריך והמבין יבין מעצמו והשלום על דייני ישראל כאום יהושע:

שאלה פ

נמ"א הוצא מאיש א' רע מעללים אשר השתדלו ממנו אחר עמל ויגיע גט לאשתו ושלח הגט ע"י שליח והי' הגט מדיין קצת כמו לא כשכתבו לשליח וכשכתבו השליח לתוך תיקו כשהוא מקופל נדבק הגט כל א' על חבירו ומחמת הדיבוק נדבקו קצת אותיות אלו זה לזה שאחר ביכי שינוי עד שרישומי האותיות של כל שאחר ככרים בשם עוד נדבק כמו קו דק עקום בשתי אותיות של שם אבי המגרש שהי' שמו יוסף · ונדבק בו קו עקום לרחבו בתחלה כמו שלשלת וא"כ מתרחב והולך ובעמי' דומה קצת לכון כצורה ראשו א' באות הי' וראשו השני נדבק קצת לאות הי' שאללה כזה והקו דק הרבה יותר משאר קוי האותיות וכל העולם רואים כי הוא טישטוש כי אין דרך לכתוב כ' כצורה כן אלא שקלה תינוקת שוען וקורין לה כ' כצורה וכשהביא השליח הגט ליתנו לאשה לא רצה הרב של מקום האשה ליתנו והנה האשה יושבת עגונה זה יותר משתי שנים מעת שהובא הגט אשר אין דורש בתקנתה גם קרובי רגעו להשתדל ממנו גט אחר וכולם עונים ואומרים כי הוא איש קשה ורע מעללים וא"א להשתדל ממנו גט אחר אם לא בריבוי מוסר וממון והאשה עניה ועלובה ואין לאל ידה ליתן לו גם הרבנים הרחיבו זמן כמה פעמים ולא עיינו בשאלתה כי אמרו אולי ישתדלו גט אחר ולא עלתה בידה מה דינה של האשה:

נראה לענ"ד להכשיר דאם באים לפסלו מטעם היקף גויל שהקו נוגע בשתי האותיות הנה בזה לא הי' צריך להאריך דכבר מבואר בפוסקי' דבמקום עגון הרי לתקן ואפי' לדברי מהרמ"א דאוסר לתקן כ"א קודם חתימת העדים ואף גם זאת דוקא בליווי הבעל כמ"ש לקמן אי"ה מ"מ בדיעבד אם ניתן בלא גרירה כשר וכן במקום הדחק ואין לך עגון גדול מזה שמשתדלין זה ב' שנים גט ממנו ואינו עולה בידה ומי יודע מה יולד יום שאחרי גם בתשובת הרא"ש שהכשיר לא כתב שלא"ה להביא גט אחר כדמשמע לכאורה מלשון הב"י הי' קצ"ש אלא כתב שאין טירחות מלויות להביא אחר משמע שהוא בקושי להביא ושמא שאם הי' מוליכין ממון ע"ז לשלוח אליו שליח להביא גט אחר היו מביאין אשר שלא הזכיר הדחק כ"א משום דלא שכיחי סוכסי ופרשי אלא כיון דאיכא השם עיגון שהתעגן ימים רבים טרם שהשיג הגט מיקרי עיגון הים בנדון דידן · ועוד דכבר כתב בח"ש דבמקום הפסד ממון מיקרי דיעבד והביא ראי' מן התוס' דפרק כל שעה וכ"ש בנדון דידן שאין לאל ידה ליתן לו ממון ותשב כל ימיה בעיגון א"כ אין ספק שהיתה מותרת · אך ורק ראיתי להאריך קצת יען כי יש לדקדק על הגאון הב"י ז"ל ועל הגאון מהרמ"א ז"ל ואולי ילמדו מתוך דבריהם איזה חדוש כי נלענ"ד דבנידון דידן שנעשה הדיבוק אחר שנכתב הגט כראוי והמשל ביד השלים הרי בגרירה אפי' לכתחלה שלא במקום עגון ואין צריך שיתקנו דוקא הסופר הכותב הגט במלות הבעל כמ"ש הב"י בס' קה"י כי מה שכתב הוא ז"ל ליישב דברי הרא"ש שכתב כי דבוקות האותיות פוסלים באלו ולא הכשיר כ"א מטעם עגון ותמה עליו למה לא הכשיר אפי' בלא עגון לגרור הדבק כמו שהכשיר הרא"ש עצמו בפסקי' ובכתב הטור והש"ע דאין לתקנו כ"א הסופר הכותב הגט במלות הבעל ע"ש הנה לענ"ד אין דבריו מוכרחים דלא קשיא מידי דהא שהכשיר הרא"ש בפסקיו לגרר בין הדבקים היינו קודם חתימת העדי' אבל בתשובו' דמיירי שהובא גט ממקום אחר כתוב וחתום וא"כ מאי מועיל התיקון כיון שהעדי' שחותמים על הגט שאינו כשר לכתחלה א"כ מה מועיל התקון דמ"מ אין העדי' מעידין על גט כשר וכיון שאין לנו עדים שהבעל לכתוב גט כשר איך ניתן אותו לכתחלה ואולי לזה לכתוב כך דוגמא שכתבו הפוסקים גבי הכי מילי דאמר אבי' דלא לכתוב ודין או לאתכשרא דמיירי שהבעל כותב הגט בעצמו או שלום לסופר לכתוב כן והוא מעורער שליש בכוונה כן כמ"ש הטור ס"י קכ"ו

ואפי' אם הי' ההטה רחוקה דמשמע לזה הבעל לכתוב גט כהלכתו כמ"ש הרא"ש בכלל מ"ש הטון ע"ז והביאו הטור סוף ס"י קכ"ו מ"מ איך ניתן לכתחלה בלא עדים על גט כשר דוגמת שכתבו התוס' פ"ק דגיטין ד"ד ד"ה עדים ר"א כו' דחתימת קרות' אפי' אם הוא אמת מ"מ אין לעשות אלא בעדות כשר א"כ ה"ה בנדון דידן ועוד כיון שחתמו העדים נגמר הגט לגמרי ועוד דעשה הסופר שליחותו ואין לתקנו עוד כ"א בליווי הבעל כיון דהיקף גויל א"ש אלא הוכשר כמ"ש והא כשר הוא אפילו כדעת הרבה פוסקים וא"כ עשה שליחותו נראה מדבריו דאפילו קודם חתימת העדים אלא שיגמר כל התורף פסול שהרי הוא הביא ראיה מהגמ' שכתבו לפני התורף דפסול מטעם שנגמר התורף וא"כ כ"ש דמטעם העדים אין לתקן אפילו לאחר תורף דהוי יותר גמר ולכאורה נראה דאפילו בדיעבד פסול אפילו לאחר התורף וקודם חתימת העדים דדמי לתנאי' דהתם דפסלינן התם ולא דמי לשאר תנאים דכשרים לאחר התורף · דהתם אין כאן פסול אפילו אם הי' לפני התורף אלא דגזרינן אטו מתן אבל הכא דפסול לפני התורף הוי כמו מתן דאמרינן גזירה לאחר התורף אטו לפני התורף ה"נ הכא דפסול משום גזירה אלא שראיתי בד"מ שכתב מהרמ"א על תשובת מהרי"ל דמשמע מדבריו דאם טעה בדבר שבתחלה מחמתו משמעות הגט ויהא בתורף פסול לתקן אפילו בדיעבד נראה דהרב ס"ל דמהרי"ו לא מדמה לי' למתן אלא לשאר תנאים דלא פסלינן להו כ"א לפני התורף ולא לאחר התורף ולענ"ד הדין עמו דודאי לא דמי למתן דלא נכתב הגט לשום כריתות כלל כמ"ש התוס' התם ולכן גזרו אפילו לאח"ס אבל טעות תיבה א' אעפ"י שנשתנה משמעות הגט אין נראה שגזרו לאחר התורף חדא דהא כל הפוסקים תלאים דטעות בתופס אינו פוסל כגון הך תוכות וגדולה מזאת כתב בעל ח"ס הי' רכ"ה דקצת מהגדולים סברי דאפילו בחתימה הך תוכות אינו פוסל כיון דחתימת העדים אינו אלא מדרבנן ולר"ש אם עשה הך תיבות בשם אבי הבעל כשר כמבואר שם כיון דשם אבי הבעל אינו פוסל בדיעבד אפילו אם לא כתב שהרי הב"י שם דנחלקו עליו קצת מהגדולים א' הך תוכות פוסל בחתימה והביאו רא"ש מקרא ובלתי ספק הא' מהגדולים הוא מהרי"ו שהוא השיב לו כן בתשובה הנ"ל והאלק על מהרי"ו בדין זה בתשובה הנ"ל עוצמה רא"י עלמה והנה מהרש"י דהם רא"יתו וא"כ כתב דאין לסמוך אדברי' א' וא"כ הכשיר מטעם אבי הבעל כמ"ש משמע קצת דבזה אפילו מהרי"ו מודה וכל שכן בתוספת דפשיטא דכ"ע מודו דאינו פוסל בדעבד הך תוכות דלא יהא אלא חסר וקצת פוסקים מכשירים אפילו הינם בתוספת ולקמן אכתוב עוד בזה אי"ה וא"כ למה לא גזרינן תוספת אטו תורף כמו במתן אלא ש"מ דטעות דמתן שאני אבל שאר טעיות בתוספת אין לפסול מטעם גזירה ומ"מ כ"ז בדעבד אבל לכתחלה צריך לתקן אף בתוספת ודוקא קודם החתימה אבל לאחר החתימה אין לתקן אפילו בתוספת כדי ליתנו לכתחלה דודאי חתימת העדים מיקרי גמר הענין וכיון דנגמר בפסול אין לתקנו לכתחלה ובתורף אין לתקן אפילו קודם חתימה לדברי מהרי"ו כיון שנגמר בפסול אפילו בדבר שאינו פוסל בדיעבד כיון שלדבריו יקרא תורף גמר אלא שאינו כ"א כמדברי האחרונים שחתמו וכתבו לתקן קודם חתימה דלא חלקו בין טופס לתורף ואפי' הגם מהרי"ק מודה דלא מקרי התורף גמר בפסול אלא במידי דפוסל בדיעבד מגון וכדי דס"ד דפוסל דפוסל בדיעבד שהרי הרא"ש הסי' זה לשונו אם הוא תקון הגט ר"ל כדקא סלקא דעתך אין לתקנו משמע דס"ד דפוסל שהוא פסול אלא שהרא"ש השיב שבאמת בדעבד אין פסול ומזה הוציא מהרי"ו דדבר שפוסל בדעבד לא מהני תיקון בתורף אבל חתימת העדים נראה דמודי כ"ע דנקרא גמר אפילו בדבר שאינו פוסל בדיעבד שלא לתקן לכתחלה שלא להרבות מחלוקת בהגט כיון שהאחרונים כתבו כן בפי' וכמו שאכתוב לפנן קצת לקמן:

ויש טעם להחמיר יותר בחתימת העדים כיון שלא חתמו ע"ז וגם נגמר הענין לגמרי וגם עשה הסופר שליחותו וכן מצאתי בסדר גיטין שכתב דאין לתקן כלום אפילו הסופר אלא במלות הבעל שמא הגט כשר הוא ועשה שליחותו וכל זה קודם החתימה אבל לאחר החתימה ל"ע כיון דע"ז לא חתמו ועוד טעם אחר כיון שכבר חתמו העדים א"כ נסתלק שליחות הסופר וכיוצא בזה שחלקתי בין נגמר בפסול או לא מצאתי חלוק בתשובת מהרי"ו ז"ל סימן ק"ז בעל אחד שהתם והי' לו לכתוב ב' וכתב כ' וגמרו בו ונתאלו ונפלה לאותה על הי"ם וכשהם כגון ס' ומחק לאותה שנפלה וחזר וכתבי' כמו כ' אחר שהמחיקה ועשה ממנו ב' כתב ז"ל ואם נפשך לומר כיון דהוי ליה"ה כמו כ' לאחר השחוקה אין לה תקנה לעשותה ב' מידי דהוי אהיכא שכתב וכדי פעמים שאחר הרא"ש בתשובה לתקנו ולעשות מן הי' ו' יש להשיב דהתם שאני כיון שנגמר כל הגט בפסול אין לחזור ולתקנו מידי דהוי אכתב גט על תנאי דפסול וכו' אבל הכא לא התם בפסול וק"ל עכ"ל ובלתי ספק שכוונתו על תשובת הרא"ש שהביא הטור סוף סי' קכ"ו שהובא גם מהרסק ולא היו שוין ארוכי' כתב הרא"ש שאין הב"ד רשאין להאריך דהם אריכות הוין הוא תקון הגט אין לתקנו כ"א בלווי הבעל שיאמר לסופר כתוב כמבואר שם בכלל מ"ם ס"י ע"ו ונראה מדבריו עוד דלא ס"ל למהרי"ו כדברי הב"י דהתיר לשנות לסופר לתקן אפילו אחר גמר החתימה דאם לא כן מה הביא ראי' מתשובת הרא"ש הכי כדון דידי' איירי בחתימת העדים שהעד שם נחתמים כמבואר שם וא"כ מאי קשיא מהרא"ש שהרא"ש לא התיר לב"ד לתקן אבל העדים שהם שלוחי הבעל לחתום למה לא יתקן אלא ש"מ דס"ל דאפילו שלוחי הבעל אין רשאין לתקנו דלא התיר הרא"ש אלא בליווי הבעל לומר לסופר כתוב כזכר שם ומפרש הרב שהבעל צריך לצוות להאריכן וא"כ לדברי

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

לדברי מהרי"ו גבי דבוקות אפי' הסופר לא היה יכול לתקנה לכתחילה כיון שהגט בפסול ואם נאמר דגם הב"י מודה גבי ווין כיון דכתיבה הוא דצריך לאחריכן לא יתקנה אפילו הסופר כיון דנגמר בפסול אבל גרירת הדבקות שאינו כתיבה כמ"ש בהדיא אלא תקינו הרי הסופר לתקנה אפילו אחר הגמר א"כ כיון שהוי מחלק בין תקון לכתיבה מכ"ש דגבי תקון בעינן סופר כלל כיון דלאו כתיבה הוא כיעא דהרי אפילו באחר כיון דמתשובת הרא"ש אין ראיה לסברא זו דהא ע"כ לפי זה יסבור גם הב"י דיש לחלק בין נגמר הגט ללא נגמר דהא בלא ספק קאי הסופר להאריך הווין לפחות קודם גמר התורף כדי לתקן כל הפסולים דמשמעא שהבעל צוה לכתוב כתקון חז"ל כמ"ש הרא"ש בהדיא וא"כ אם יודה ב"י דלא התיר הרא"ש בתשובה להאריך הווין אפילו לסופר על כרחך צריך לומר דהוא מחלק בין קודם גמר לאחר גמר וא"כ גם קושיתו מוכרחת בזה ומנ"ל לחלק בין סופר לאחר וכ"כ הרבה מהאחרונים דצריך לתקן קודם חתימת העדים דוקא כדאיתא סוף סדר הגט דהגאון מהר"ם פדואה שציוה לגרר דביקות קודם חתימת העדים אלמא גם בגרר איכא חלוק זה וא"כ דברי הב"י אינן מוכרחים לחלק בין סופר לאחר גם הריב"ש ז"ל בסימן כ"ו ובסימן ס"ו שכתב ג"כ שהחוק בעיני דברי הרא"ש שיתקנה אחר זולתי הסופר קאי ג"כ אאריכות הווין כמבואר שם וזו כתיבה הוא אבל תקון דגרירה מאן לימא לן דבעינן סופר דאפשר דאינו אלא כמו שהלכלך בטי"ת ובלוא"ה עד שאין שכתב ניכר דאין ספק דלא כשר ליתנו כך לכתחילה והנה הגט עצמו וכי אסור להעביר הלכלוך כי אם הסופר א"כ מה לי ט"ס או להעביר טיפת דיו כיון דלאו כתיבה הוא יכן צריך לומר עפ"י סברא זו לדעת הב"י עצמו דהא בשעת הדחק התיר אפילו באחר וע"כ משום טעמא דלא כתיבה הוא כמ"ש הוא עצמו דכתיבה פשיטא דאפילו בשעת הדחק אסורה ע"י אחר גם אין ראיה לדבריו מדברי הריב"ש דהרי לתקן אפילו אחר חתימה דהריב"ש לדברי הרא"ש קאמר דכתב לתקן הווין וע"ז קאמר דמי יתקנו זולת הסופר אפילו לסברתו אבל אפשר דאיהו לא ס"ל דמהני תקון אח"כ ועוד דהא הריב"ש אמקום עגון קאי דהא הרא"ש לא התיר כי אם במקום עגון וע"ז הולך דאפי' במקום עגון צריך לפחות הסופר לתקן וזהו דין אמת לדברי הכל דאפילו האחרונים שהצריכו לתקן קודם החתימה אין גם אחד שכתב שהוא פסול בדיעבד או במקום עגון אבל הב"י שהכשי' אפילו שלא במקום עגון לא מצאתי לו חבר וכיון דדברי הב"י אינם מוכרחים וקרוב הדבר דבגרירה הרי לתקן אפי' אחר ואין החלוק אלא בין קודם גמר לאחר גמר הנה זכינו לדין לפחות דאין לאסור אלא כשכתבו בטעות מתחלה דאז נגמר בפסול לא שנדבק אחר כך דנגמר בכשרות ועוד נראה דאפי' לדעת הב"י דמחלק בין סופר לאחר כשר הכא דע"כ לא כתב כן אלא אם כתב הסופר בתחילה בטעות כיון שכתב גט מוטעה בתחילה א"כ מי שיכשרנו עתה יהיה כאלו כמו שהוא כתב הגט כי הסופר לא כתב גט כשר כראוי ואם כן כתבו אחר שאינו שלוח הבעל אבל אם כתב הסופר גט כשר כראוי ואירע בו מקרה כזה אחר כך הרי לתקן כיון דאמת הגרירה לאו כתיבה הוא כמו שמוכיח הב"י דא"כ בתפילין הי' פסול דהוי שלא כסדרן ולא הוי אלא תקון אלא שאם כתב הסופר בתחילה בטעות כיון שאין הגט ראוי להנתן לכתחילה א"כ כאחר יעשנו כשר לכתחילה והוא אינו שליח הבעל כמ"ש כ"ז הב"י שם אבל אם כתב הסופר כראוי כיון שאין כאן פנים חדשות אלא שמחזירו על כנו הראשון נראה דכשר הא למה זה דומה לגט כשר ונתלכלך אחר כך באופן שאין כשר ליתנו לכתחלה משום דהוי כתב שיכול להזדייף דמטעם זה צריך שיתייבש הגט תחילה וא"כ הי' אסור לפי זה שייבשנו אחר כי אם הסופר כיון שאין הגט כשר עתה ליתנו לכתחילה כמלא שהוא מכשירו עתה אלא ש"מ כדכתבתי וכן כל כיוצא בזה ולפי דרכנו למדנו שמה שכתב מהרעא"י ז"ל סימן קכ"ה דאין להפריד בסכין ויש מקילין בשעת הדחק וכתבו מ"מ שהוא תשובת הרא"ש א"כ כתב קודם שיחתמו העדים וכתבו מהר"ם מפדואה אחר כך כתב כשמצוה הבעל לתקן וכתבו שהוא ב"י לדעת הרא"ש ע"כ הנה דברים אלו עלו בערבוב דתשובת הרא"ש מתיר אפילו אחר חתימה שהרי עובדא דהרא"ש מיירי שהביאו גט מארץ רחוקה א"כ הי' כתוב וחתום וגם לא הי' שם הבעל לצוות לתקן ועוד קשיא איך כתב הרב לדעת הב"י דבמקום הדחק הרי אם הבעל מצוה הרי כל עצמו של הב"י אינו אלא לתרץ למה לא התיר הרא"ש כי אם בשעת הדחק הא אפילו בלא דחק הרי נגרר ותירץ דבלא דחק צריך הסופר דווקא אבל בשעת הדחק אפילו אחר מותר דהא הרא"ש התיר באחר מאחת דחק שהרי הסופר לא הי' שם שבא מארץ רחוקה ועוד אם הי' הסופר הי' הרי אפילו לכתחילה ופשוט הוא גם מה שכתב הרב לדעת הב"י כשהבעל מצוה לתקן תימה הוא דמתחילה אין הפי' הב"י כן אלא שיגררם הסופר שכתב הגט במצות הבעל ר"ל שהבעל צוה לכתוב הגט הוא יגררם כי הוא שליח לכתוב הגט כתקון חז"ל דמשמעא כן צוה הבעל לא שהבעל יחזור ויצוה לתקנו ולא הזכיר הב"י שהבעל יצוה כלל וראיתי בד"מ עצמו ולא מצאתי שהזכיר כלל מצות הבעל רק שיתקננו הסופר וצ"ל דהרב נקט חומרי כל הדעות כיון דנקטינן דאין להפריד בסכין דדמי לחק תוכות דכן הוא כסברי' א"כ אף דהרא"ש התיר לתקן אף לאחר חתימה בשעת הדחק דהוא לטעמיה דהרי להפריד אפילו לכתחילה אבל אנו לא הרינן אפילו בדוחק כ"א קודם חתימה וגם נקט חומרי דמהרי"ו דפי' דברי הרא"ש דווקא שהבעל מצוה לתקן ולפי"ז אינו תלוי בסופר כלל דלאותה יש להקשות מה צווי הבעל עושה אם בתחילה צוה לכתוב גט כהלכתו א"כ מה לנו לצווי השני הרי כבר צוה ואם לא צוה בתחלה לכתוב כהלכתו ועתה הוא מצוה לכותבו כהוגן אין לנו צורך בסופר כיון שהוא אינו הסופר לכתוב כהלכתו · אלא עתה הבעל מצוה לכתבו א"כ למי שמצוה לתקנו הוא הוא הסופר כי הראשון כתב גט

שאינו כשר לכתחלה ואפשר דע"כ לא הזכיר הרב כלל שיתקנו הסופר דוקא ואם כוונת הרב שיתקן הסופר דוקא וקיצר בלשון שלו דמשמעא הסופר מתקנו לא ידעתי כלל למה לי צווי הבעל · ואפשר שסמך הרב על סדר הגט שהאיתי שכתב דאם בא הסופר לתקן שום דבר בגט דבעינן צווי הבעל או הרב כיון שצוה הבעל שיכתוב גט אחר גם עד שיהא אחד כשר לדעת הרב א"כ שמא זה כראוי לרב שהוא כשר ועשה הסופר שליחותו ואין לו לכתוב עוד שום דבר בגט בלתי צווי הבעל וא"כ הרב קאי אדיכא דגמרא שלא היו נוהגין לצוות לסופר לכתוב גט אחר גם כו' כי דבר זה הוא הנהגה מבעל התוס' ז"ל ואם כן כיון דמספקא לן בעינן מוקף גויל א"כ שמא לא בעינן ועשה השליח שליחותו ואין לעשות שום דבר בגט בלתי צווי הבעל ונסמוך אכתוב מזה עוד א"י · ולדידן דנהגינן לתלות בדעת הרב אין הכי נמי דבדעתו הגי' ולא בעינן צווי הבעל ואע"ג דבספרו ד"מ לא הזכיר כי אם הסופר ולא צווי הבעל הנה בש"ע סמך על הסדר ותמה כל המורות כן נראה לי דעת הרב ומ"מ קשה דמשמע דלאחר חתימת העדי' אין לו תקון ולמה לא ינתן הגט בלא גרירה כיון דהיקף גויל אינו אלא חומרא ופשיטא דבשעת הדחק הרי וכך כתב בפירוש בד"מ והשוה בזה דעת כל הפוסקים דאפי' א"ז דפוסל בשעת הדחק מודה ואפי' אם לא הי' א"ז מודה בלתי ספק כי דבריו בטלין במעוטין נגד רובא דרובא דמיכבר דעת רוב גדולי הפוסקים דמכשירי' בדיעבד ויש ליישב בדוחק דמיירי בהא היכא דלא אפשר לתקו כך כגון שנדבקו שתי אותיות ונשתנה לגמרי שנעשי' אות אחרת לגמרי דוגמא שאמרו פ' סבורה שנטלו לגגו של חית ועשה ב' זיינין הכי נמי מיירי להיפך שנדבקו דרך משל ב' זיינין ונעשה ח' דזה פסול מטעם שינוי לא מטעם היקף גויל לחוד וזה צריך תקון גדול ועל זה כתב דין זה אבל מחמת היקף גויל אין הכי נמי דכשר בלא תקון כללו של דבר הרב הזה ז"ל הרבה לנו ספיקות הרבה בכמה דוכתי מחמת שקצר דבריו ולא גילה טעמו ואפשר שכוונת הרב דלא"כ כשר בשעת הדחק כשא"א לתקן ליתנו כך בלא גרירה :

שאלה פא סוטה גט מעיר אחרת נמצא בו אשר י' העליונה דאלף להתנסבא לא היתה נוגעת בגוף האלף מה דינו אם כדין מלה דלהתנסבא כתורף או כטופס דאע"ג דכתבו קצת הפוסקים וסבירי' להו דבעינן הרי את מותרת אפי' בדיעבד אע"ג דכתב למהך להתנסבא מ"מ איפכא אי כתב הרי א"מ ולא כתב למהך מאי :

תשובה דבר זה צריך לדקדק היטב דלכאורה משמע מתני' דהמגרש דאעפ"י שכתב בגט הרי את מותרת לכל אדם מ"מ צריך לכתוב למהך להתנסבא דהכי תנן התם גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ר"י אומר ודין דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין ולכאורה נראה שר"י מוסיף שאע"פ שכתב הרי את מותרת לכל אדם צריך מ"מ לכתוב ודין וכו' עד די תיצביין וא"כ כיון דמספקא בגמרא אי הלכה כר"י וכתבו רוב הפוסקים דבעינן ודין מספיקא א"כ גם למהך וכו' בעינן שזהו ג"כ תוספות של ר"י ואין להקשות לפי זה דא"כ הרבה מחלוקת בין ר"י לרבנן דפליגו גם בלמהך · אי בעינן או לאו ובגמרא אמרינן דפליגו בידים שאין מוכיחות ולא הזכירו כלל מחלוקת זו ופשיטא דלא הוי שתיק תלמודא לפרש במאי קמפלגי האי פלוגתא ועוד דאפי' אי פליגו גם בהא מ"מ אין ראי' דבעינן למהך דלמא בהא אין הלכה כר"י דהא דקיי"ל דבעינן ודין הייני משום דמספקא לי' לתלמודא אי הלכה כר"י ולא איפשטא הלכך אזלינן לחומרא אבל בפלוגתא דלמהך דלא הזכירו התלמוד כלל פשיטא דנקטינן בכללין דיחיד ורבים וכו' כיון דהוי מחלוקת ניכהו יש לומר דלאו קושיא הוא דדלמא הא בהא תליא דטעמא דר"י דבעינן למהך הוא ג"כ מטעם דבעינן ידים מוכיחות ואי לא למהך לא ידעינן דבהאי ניסא שרי לה דאע"ג דכתב לה הרי את מותרת לכ"א ודין דיהוי וכו' מ"מ יש לפרש דדבורא גרשה ושטרא ראיה בעלמא הוא ודין וכו' יש לפרש דקאמר לה דזה לך לראיה שגרשתיך ולא שבספר זה גרשה לכך כותב למהך שבספר זה הוא מתירה לילך ולהנשא דהשתא קאי ודין אלמהך וא"כ כיון דפשטא דלישנא דר"י משמע הכי דלא"כ למה הזכיר ר"י למהך כיון דעיקר מחלוקתו הוא דלא סגי בהרי את מותרת דלמא בדבורא גרשה ושטרא ראיה בעלמא הוא הלכך בעינן גם ודין א"כ קאי ר"י אפי' כתב הרי את מותרת לא סגי א"כ למהך למה לי. כלל ולפי דעתי דוחק גדול לומר דר"י קמ"ל תוספת אחר מה שלא נזכר בדברי ת"ק וקאמר דהך הוא גופו ש"ג דמי הכניסו לזה כיון דאין כוונתו אלא דבעינן ידים מוכיחות הנה גם בטופסו של ת"ק כשהוסיף ודין איכא ידים מוכיחות ולמה הזכיר ר"י מה שאין ענין למחלוקתו אלא ש"מ דלא הוי ידים מוכיחות אלא בהאי לישנא וכן נראה דדברי רש"י במתניתין גבי הא דפשיטא דלא בעינן ודין מדרבנא דלא תיקון ופריך ולטעמיך כולהו מי קאמר ופירש"י כל שאר דברים הנכתבים בגט כגון די תיצביין וכו' ע"כ ובלתי ספק דאין כוונתו על די תיצביין רשאה ושלטאה בנפשיכי לחודה דאין בכלל לשון זה לשון גירושין כלל בלא למהך דמאן לימא דרשאה ושלטאה בהיתר נשואה קאמר דפשיטא דלמא למלאכה קאמר או לכל דברים אשר אין לה רשות להיות שולטת תחת בעלה ועתה הוא נותן לה רשות להיות שולטת ופשיטא דליכא מאן דאמר דלשון זה יועיל להתירה באת מותרת אולמהך להתנסבא ולא עליהו לקמאי ולבתראי דאמרי הכי וכ"ת דלשון מסור ופריך דתיקן רבא הוי כמו הכי את מותרת לו כמו למהך א"כ לא ידעתי למה לנהאי לישני דהשתא ושלטא' ואינו מעלה ולא מוריד דהא לא ת"ק ולא ר"י דליהוי גופו של גטו או ידים מוכיחות וא"כ פשיטא דאינו אלא טופס ולמה ליה לרבא להזכירו מה שאין צורך בו אלא ע"כ כוונת רש"י אכולה עניינא דקאי עלה די תיצביין כדכתב רש"י טופס הגט לפני זה וכתב די תיצביין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח